

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

17. Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovední obory

Hledání identity u černošských míšených adolescentů v Česku

**Eva Pavla Ngamokoba
Olomoucký kraj**

Olomouc 2023

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

17. Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovední obory

**Hledání identity u černošských míšených adolescentů
v Česku**

**Search for identity in Black mixed-race adolescents in
Czechia**

Autoři: Eva Pavla Ngamokoba

Škola: Gymnázium, Olomouc, Čajkovského 9, Čajkovského 68/9, 779 00
Olomouc

Kraj: Olomoucký

Konzultant: Ing. Mgr. Zdeněk Meier, Ph.D., Mgr. Michal Brumar

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracovala samostatně a použila jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Olomouci dne 11.4.2023.....

Eva Pavla Ngamokoba

Poděkování

Chtěla bych poděkovat manželům Krylovým a Zdeňkovi Meierovi za to, že mi poskytli příležitost a platformu mluvit o svých zkušenostech. Dále děkuji svému okolí, že mi bylo po celou dobu práce oporou. Taky děkuji sama sobě a lidem, kteří se tématu věnovali přede mnou a i těm, kteří se mu budou věnovat po mně. Je to velmi náročné, ale stojí za to být slyšet, a především doopravdy vidět – v celé naší barvě.

Anotace

Tato práce se zabývá černošskými míšenými adolescenty v Česku a jejich dospíváním. Práce definuje základní terminologii používanou v konverzacích o menšinách. Skrze devět polostrukturovaných rozhovorů práce přináší autentický pohled do života černošských míšených adolescentů. Práce se snaží zjistit specifičnosti, kterými je dospívání adolescentů zkoumané skupiny složitější než dospívání běžných českých adolescentů. Účelem práce je poskytnout zrcadlo pro českou společnost a ukázat, jak může její chování ovlivnit život jedince, který se odlišuje od homogenní společnosti.

Klíčová slova

černošští míšení lidé, Afročeši, adolescence, identita, rasismus, xenofobie, menšiny

Annotation

This thesis focuses on Black mixed-race adolescents and their experience with growing up in Czechia. The thesis defines the basic terminology used in discussions about minorities. Through nine semi-structured interviews, the thesis provides an authentic insight into the lives of Black mixed-race adolescents. The thesis aims to identify the specific challenges that make the adolescence of this group more complex than that of ordinary Czech adolescents. The purpose of the thesis is to provide a mirror for the Czech society and demonstrate how its behaviour can impact the life of a non-white individual in a homogeneous society.

Keywords

Black mixed-race people, Afro-Czechs, adolescence, identity, racism, xenophobia, minorities

Obsah

Úvod	7
1. Míšení a černošští lidé v Česku	13
1.1 „Bílé místo“ v historii	14
1.2 Mediální prostor	16
2. Vymezení a definice pojmů	20
2.1 Rasa	20
2.1.1 Rasismus	21
2.2 Etnicita	23
2.2.1 Etnická skupina a etnikum	23
2.2.2 Etnická a rasová identita	24
3. Most mezi dětstvím a dospělostí	26
3.1 Periodizace adolescence	26
3.2 Charakteristika adolescence	27
3.2 Identita	30
4. Výzkumná část	32
4.1 Vztah ke kultuře, rodině a dětství	32
4.2 Navazování vztahů	38
4.3 Romantické vztahy a randění	39
4.4 Identita	41
4.5 Mikroagrese a reprezentace	42
4.6 Jazyk	45
4.7 Černošství společně s dalšími identitami	50
Závěr	51
Seznam zdrojů	56

ÚVOD

Tato práce se věnuje černošským míšeným lidem ve vývojovém období adolescence a jejich hledání své identity. Cílem práce je položit základní terminologii, vymezení pojmů i charakteristiky slovníku, který může být považován za urážející. Další důležitou částí je popsání vývojového období adolescence – typické konflikty, ctnosti, utváření identity. Práce se také lehce dotýká tématu přístupu české společnosti k etnickým menšinám a jejich integraci v českém prostředí. Účelem je osvětlení řešení nedostatků na nikoliv právní úrovni, ale na úrovni společenské týkající se neznalostí, xenofobie, generačních přesvědčení, rasových předsudků a rasismu. Praktická část poskytne bližší pohled do života těchto adolescentů, jejich sebereflexi na probíhající vývojové období, potíže, se kterými se setkávají a čím jsou. Respondenti práci umožní bližší pohled na vlastní hledání identity a svých afrických kořenů, vztahy s rodiči a kulturně odlišnými rodinami. Velkou roli v praktické části hrají i interpersonální vztahy, absence kontaktu s lidmi stejné etnicity a neviditelná či chybná reprezentace.

Výzkumná otázka zní „*V čem je hledání identity a vyrůstání v české společnosti komplexnější pro černošské míšené adolescenty než pro bílé české adolescenty, tedy adolescenty nejčastěji zkoumané?*“ Výzkumnou otázku ani celou práci nejde o znehodnocování či popírání procesu vývoje českých bílých adolescentů, ale o uznání skutečnosti, že jejich životy nejsou negativně ovlivňovány překážkami spojenými s etnicitou, rasou, jako u zkoumané skupiny této práce. Je důležité také zmínit, že práci nejde generalizovat zážitky míšených adolescentů v Česku, kvalitativní výzkum nám poskytuje specifčnosti zkoumané skupiny. Práce zasazuje sondu do jejich běžného života a ta nám autenticky nastiňuje jejich odlišné i společné zážitky.

Téma práce je multidisciplinární, a tudíž velmi obsáhlé. Názvem práce není zamýšleno limitovat proces hledání identity pouze na adolescentní období. Jev formování identity se objevuje napříč všemi vývojovými stádii člověka. Hledání identity se v této práci rozumí jako proces, který je vysoce ovlivněn našimi zkušenostmi z dětství a celkovým vlivem společnosti. Proto práce nese svůj název a rozumí, že všechny faktory zmíněné ve výzkumné části jsou klíčové pro hledání identity.

Kvůli hanlivému původu slova *mulat*¹ je v této práci používáno slovní spojení černošští míšení lidé, nebo také pouze míšení lidé, čímž jsou myšleni jedinci s jedním černošským rodičem a druhým bělošským rodičem. V případě této práce a českého kontextu jde tedy o adolescenty s africkým otcem a českou matkou.

Práce je zamýšlena pro každého, kdo se chce edukovat o menšinách. Benefitní přínos může práce také poskytnout profesionálům v sociální práci, kteří s míšenými lidmi a jinými menšinami pracují. Užitečné informace získají v teoretické části ohledně slovníku, náchylnosti menšin k problémům s identitou² a v praktické části z autentických zpovědí jedinců z této skupiny. Dále může práce sloužit jako spojnice pro práce další na podobná témata či inspirace k výzkumům o jiných menšinách.

Pro samotné jedince z této skupiny může být práce oporou v době, kdy nám může přijít, že nevidíme žádné své zastoupení ve společnosti. Práci jsem se snažila svou menšinovou skupinu podpořit v edukování svého okolí a odtrhnutí se od předsudků, ale zároveň ji ujistit, že nejsme povinni neustále obhajovat své postavení. Má menšinová skupina je více než pouze svá rasa a zároveň vše ostatní, za čím si stojí, je rasou podmíněno.

To, jaký vliv má okolí na psychiku, mě podvědomě zajímalo vždy, proto se má práce zabírá psychologickou stránkou věci, ale není jí omezená. Jelikož jsem sama součástí černošské menšiny, už v brzkém věku jsem si začala všimnout předsudků, rasismu a nepochopení ze strany českých lidí. Řekla bych, že má determinace změnit přístup okolí začala už tehdy a jen čekala na východisko, přes které bych ji mohla prezentovat. Skrz propojení s černošskou komunitou ve 14 letech jsem poprvé v životě dostala pocit sounáležitosti a uvědomila jsem si, jak je konverzace o tomto tématu důležitá. Jen z okolí mých míšených přátel mám tolik zpovědí o lásce k české krajině, ale strachu

¹ Mulat je zastaralé označení pro potomka europoidního a ekvatoriálního člověka. Etymologie slova pochází z portugalského a španělského *mulato* „míšená rasa“ neboli doslova „malý kříženec, mula“ *mulo*, které je z latinského slova *mulus* znamenající křížence osla a samice koně. Označení je hanlivé a taky spojené s klasifikací ras, které je také bráno za problematické. DOUGLAS, Harper. Etymology of mulatto. In: Online Etymology Dictionary [online]. [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/word/mulatto>

² Pojmem je zamýšlena jakákoliv duševní nepohoda, zhoršené či nulové sebevědomí a celkové negativní vnímání své osobnosti z důvodu přístupu společnosti k menšinám, tj. rasismus, xenofobie, rasové předsudky.

z chování a slov českých lidí. Začíná to fetišizací či exotifikací v dětství³, mikroagresivními⁴ otázkami, útocích na ulici či nepřijmutí našich pocitů, což v nás vyvolává nedůvěru, sebestigmatizaci a (ne)potřebu k debatě. Sama si adolescencí procházím, proto se na tuto skupinu soustředím. Svou identitu si formujeme celý život, ale adolescentní stádium v něm hraje klíčovou roli. S odstupem času vidím, jak jsem se v brzké adolescenci cítila kolem mých českých bílých přátel a už v té době jsem pocítovala odlišnost nejen ve vzhledu, kultuře, ale také v přemýšlení a přístupu autorit.

Od práce si slibuji další krok vpřed ke splnění svého přání edukovat českou společnost, začít debatu o přístupu k menšinám a poskytnout samotným jejím příslušníkům práci, která se jim věnuje a zajímá se o jejich komfort a pocit bezpečnosti. Také vím, že studiem psychologie/sociologie/kulturní antropologie a sepsáním této práce se naučím novým věcem, jak v ohledu různých postojů respondentů v praktické části, tak i skrze literaturu a zahraniční články. Myslím si, že práce může být obohacující pro samotné jednice, kteří do černošské menšiny patří, tak pro jejich rodiny, přátele, okolí.

Tématu černošských míšených lidí v Česku se literatura téměř nevěnuje. Důležitá zmínka je kniha „*Náš černobílý svět*“⁵ od českého černošského míšeného autora Obonete S. Ubam. Jedná se o soubor rozhovorů s černošskými míšenými lidmi o jejich dětství a dospívání. Jak výše zmíněno, v této práci je používáno spojení černošští míšení lidé v Česku, ale například autor knihy používá název Afročeši. Tento pojem označuje Čechy s africkými kořeny na rovině běžné konverzace, ve slovníku neexistuje. Je obecně známo, že černošští lidé nejsou pouze z Afriky, což znamená, že pojem Afročeši můžeme považovat za specifickou skupinu v rámci černošských lidí v Česku. Pestrost pojmů poukazuje na to, jak důležitá je sebedefinice a vymezení pojmů v konverzaci. Rozhovory v knize byly vedeny s lidmi, kteří nějakým způsobem uspěli ve svém kariéerním životě a jsou často známými osobnostmi. Většina z nich vyrůstala v období před rokem 1989 či těsně po

³ Je velkým fenoménem, že se lidem líbí míšené děti a některé ženy vyhledávají vztah s černochem pouze z důvodu takových dětí. Je jejich zodpovědností si uvědomit, čím si děti budou procházet, a že je to může negativně ovlivnit.

⁴ Mikroagrese jsou každodenní, nepatrné a často nezáměrné poznámky či chování vůči znevýhodněným skupinám, které vyjadřují předsudek či zaujatost. LIMBONG, Andrew. *Microaggressions are a big deal: How to talk them out and when to walk away*. In: NPR [online]. Washington, D.C.: National Public Radio, 1970, June 9, 2020 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2020/06/08/872371063/microaggressions-are-a-big-deal-how-to-talk-them-out-and-when-to-walk-away>

⁵ UBAM, Obonete S. *Náš černobílý svět: České rozhovory o afrických kořenech a splněných snech*. Praha: Prostor, 2021, 256 s. ISBN 978-80-7260-505-7.

něm, což poskytuje dobré porovnání hodnot s odpověďmi respondentů v této práci, kteří vyrůstají v 21. století. „*Náš černobílý svět*“ je první knihou v Česku, která se věnuje míšeným lidem a jejich dospívání. Kniha není vědeckým výzkumem, a proto nám neposkytuje žádný závěr či hlubší studii. Pouze z rozhovorů je ale lehce pochopitelné, jak klíčové dospívání pro jedince bylo a že bylo silně ovlivněno rasismem. Rozdíl mezi běžným vzorcem adolescence je jasně vysvětlitelný přístupem české společnosti k černošským míšeným lidem a vlivem nerůznorodosti. K tématu menšin v Česku je více zdrojů, ideální pro práci je soustředit se na nebílé menšiny, což nám zdroje zúžilo. Nejčastěji se tyto výzkumy týkají romské menšiny či migrantů. „*Výchova k toleranci a proti rasismu*“ od editorky Tatjany Šiškové je kniha, na které se podíleli odborníci z oblasti sociálních věd. Kniha definuje konkrétní program výchovy mládeže proti rasismu, zdroje o formách rasismu a netoleranci a informace o menšinách žijících v Česku. Jedná se o druhé aktualizované vydání, první vyšlo v roce 1998. Kniha se stala pro tuto práci ideálním startovacím polem a otevřela cestu k více zdrojům.

Velkou část zdrojů ohledně etnické identity sepsala profesorka Viera Bačová, která se věnuje výzkumům na slovenských univerzitách. Ve svých výzkumech se věnuje psychologickým problémům etnických menšin a jejich identitě, dále i genderu a sociální identitě. Přispěla i do jednoho z hlavních zdrojů této práce, „*Agrese, identita, osobnost*“⁶ od editorů Iva Čermáka, Marty Hřebíčkové a Petra Macka. Za zmínku stojí i knihy zabývající se adolescencí, které práci poskytli definice tohoto vývojového období, „*Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*“⁷ od Petra Macka či „*Životní cyklus rozšířený a dokončený*“⁸ od Erika H. Eriksona. Již výše zmíněný Petr Macek se zabývá sociální a vývojovou psychologií a svými výzkumy přispívá i v zahraničí.

V kratší kapitole o historii cizinců černošských lidí v Česku nám hlubší studii do bilaterálních vztahů Československa a zemí Afriky poskytuje výzkum autorů Petra Zídka a Karla Siebera pod názvem „*Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1989*.“⁹ O studentech přicházejících ze zahraničí a jejich univerzitě a zážitcích vypráví kniha Marty Edtih Holečkové „*Příběh*

⁶ ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK, ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Sdružení SCAN, 2003, 316 s. ISBN 80-86620-06-9.

⁷ MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7.

⁸ *Nejspíš nepoužiji, uvidím až napíšu kapitulu o adolescenci*

⁹ ZÍDEK, Petr a Karel SIEBER. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů EU, 2007, 322 s. ISBN 80-86506-58-4.

zapomenuté univerzity: Universita 17. listopadu (1961-1974) a její místo v československém vzdělávacím systému.“¹⁰ O Universitě 17. listopadu neexistuje mnoho informací a kniha od paní Holečkové poskytuje mnoho ověřených informací. Kniha vyšla pod Karlovou Univerzitou a autorka jí věnovala pilný badatelský výzkum.

Stěžejní částí práce je tedy část praktická, která je zkomponována díky devíti rozhovorům s míšenými respondenty. Dva respondenty jsem před rozhovorem znala osobně a tři skrze vzájemné sledování na sociálních sítích. Ostatní respondenty jsem kontaktovala skrze online komunitu spojující míšené a černošské lidi v Česku a na Slovensku¹¹ či mě s nimi propojili ostatní respondenti. Rozhovory byly provedeny kvalitativní metodou polostrukturovaného interview. Rozhovory tedy nebyly vázány pouze předem sepsanými otázkami, ale odpovědi respondentů mohly do konverzace vnést nová témata, poznatky, názory a prožitky. Tato metoda dovolila, aby měl rozhovor volný průběh a rozmanitost. Tři rozhovory proběhly osobně v mém domově. Ostatní rozhovory se odehrály online s kamerou v komfortu domova. Online forma rozhovoru byla možnou překážkou v prolomení ledů. Během online rozhovoru hrozilo možné uzavření či odcizení respondentů. Rozhovory provedené osobně dovolují oběma účastníkům lépe vycítit atmosféru. Skutečnost, že jsem sama součástí zkoumané skupiny byla výhodou během osobních rozhovorů. V rozhovoru jsem například nabídla své zážitky, čímž vzniklo vzájemné pochopení a souznění, které respondenty podpořilo v otevřenosti při odpovídání otázek.

Teoretická část se v prvních kapitolách věnuje vymezení několika pojmů spojených s míšenou identitou, jako například rasa, etnicita, etnická identita atd. Důležitou kapitolou je také popsání vývojového období adolescence a jakou v ní hraje roli hledání identity.

Obtíže mohou nastat v nedostatku zdrojů ohledně černošské menšiny v Česku, v tomto případě je potřeba obracet se na zahraniční zdroje menšiny v jiných predominantně bílých evropských

¹⁰ HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Příběh zapomenuté univerzity: Universita 17. listopadu (1961-1974) a její místo v československém vzdělávacím systému*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7308-9214.

¹¹ Melanin Kids, na Instagramu pod účtem @melaninkids. Jde o komunitu spojující černošské a míšené lidi v Česku a na Slovensku. Dříve pod jménem Afrika Kids, organizuje je Samira Jasim a účet založila v roce 2017. Skrze sdílení fotografií, videí či memů, plánování společných akcí, například pikniky, zájezdy, noci deskových her, Samira pomáhá se sounáležitostí této komunity. Existuje také soukromá facebooková skupina a skupina na aplikaci Whatsapp.

zemích či na výzkumy o lidech africké diaspory v Česku¹². Také může přijít frustrace při zpracovávání tématu, které je mi osobní a výsledky zdrojů mohou být nečekané. V polostrukturovaných rozhovorech může dojít k vnitřnímu nesouladu s jinými názory, které budou zodpovězeny. Na tento problém je jednoduché řešení v uvědomění si své role v této práci, ve které mi jde o předání autentických zpovědí a položení základů tématu. Nad otázkou, proč se nevěnovat konkrétnějšímu jevu u zkoumané skupiny, jsem se hodně zamýšlela. Uvědomila jsem si ale, že nechci psát o tématu, které ani nemá pořádně položené základy. Beru za nutné nastínit, jak se míšeným lidem v Česku žije a jak vypadají jejich každodenní překážky. Až poté vidím možnost věnovat se například konkrétnímu psychologickému jevu. Neodchylovat se od tématu bude náročné, jelikož má mnoho aspektů, které se dají samostatně rozvíjet. Uvědomění si, že není možné v práci jmenovat všechny tyto aspekty je logické, ale také těžké.

¹² Například rozvíjející se výzkum Stephanie Rudwick a jejího badatelského týmu "*Jazykové a rasové identity Afričanů a Afročechů v ČR*". Více na <https://www.africansinczechia.com/>

1. MÍŠENÍ A ČERNOŠTÍ LIDÉ V ČESKU

„Je zajímavé, že brát ohled na jiné lidi, než jen na bílé nazýváme hyperkorektností,“ napsala Aišvarja Eassey ve článku o české tradici načerno nabarveného Baltazara na svátek Tří králů.¹³ Po dlouhých debatách, země jako Nizozemsko a Španělsko upustily od svých rasistických tradic. Snad každý míšený nebo černošský člověk by si vzpomněl alespoň na jednu situaci, ve které byla jejich zkušenost s rasismem znehodnocena. Konverzace o rasismu v Česku, velmi často končí zmínkou o svobodě slova a následnými rasistickými výroky.

Lidé si často neuvědomují, že to, že oni mají otevřenou mysl a cítí se nebýt rasistickými, neznamená, že má takový stav mysli každý. Stále tu jsou také extremistické a populistické politické strany, které sice mohou mít menší zastoupení v rozhodování o chodu státu, ale stále mají mnoho příznivců. Když si otevřeme Facebook, kde se na reklamě objevuje černošský člověk, najdeme komentáře plné rasistických urážek, vtipů a zbytečných poznámek. Sportovní akce jsou taky jedny z míst, kde se nejvíce projevuje rasistické smýšlení Čechů. Suspendace fotbalového hráče týmu Slavie kvůli jeho rasistické urážce vůči černošskému protihráči¹⁴, vyvolala diskurz mezi Čechy. Tento diskurz v sobě nesl určitou negativitu a objevila se další vlna rasistických urážek ze strany fanoušků. Vedení diskuse s respektem a potřeba nahlédnout do problému jsou důležité. Přemýšlet kriticky nad férovostí a skutečnostmi události je validní, ale pouze když je v těchto konverzacích používán jako hlavní prostředek respekt, ne rasismus.

Zkušenosti černošských lidí jsou stále dehonestovány. Příkladem je černošský model na letáku supermarketu, který je pro mnoho lidí v Česku stále nestravitelný nebo zvuky opic při příchodu černošských hráčů na fotbalové hřiště. Dokud se tyto věci stál budou dít, je nutná konverzace o černošských lidech, o jejich zkušenostech a jejich zviditelňování.

¹³ EASSEY, Aišvarja. Copak ty tam černej vzadu aneb Skrytý český rasismus. In: *Deník Referendum* [online]. Brno: Vydavatelství Referendum, 2009, 30. ledna 2023 9:21 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/34846-copak-tytam-černej-vzadu-aneb-skryty-cesky-rasismus>

¹⁴ MÁDL, Luděk a Jiří HOŠEK. UEFA začala konat v kauze Kúdela. Taková lepší remíza, zní ze Slavie. In: *Seznam Zprávy* [online]. Seznam.cz, 2016, 6. 4. 2021 17:03 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/uefa-zacala-konat-v-kauze-kudela-takova-lepsi-remiza-zni-ze-slavie-149613>

1.1 „Bílé místo” v historii

V historii Česka do padesátých let 20. století v médiích neexistovaly věrohodné zmínky o černošských lidech.¹⁵ Na přelomu 50. a 60. let navázala Československá socialistická republika diplomatické vztahy s několika zeměmi subsaharské Afriky v průběhu jejich dekolonizace.¹⁶ Československo v těchto vztazích fungovalo především jako sovětský satelit, ale i přes to mohlo být v několika ohledech samostatné a našlo své specifikum, což byl export vojenského materiálu.¹⁷

Zároveň byla na počátku šedesátých let založena vysoká škola Universita 17. listopadu v Praze, kam mířily studenti nejen z afrických zemí, ale také z dalších rozvojových zemí. Idea této univerzity vycházela z optimistického předpokladu, že její studenti se v budoucnu stanou součástí nově se rodících elit, které zaujmou důležité a vlivné role v dekolonizovaném světě.¹⁸ Univerzita vznikla na podobné myšlence jako moskevská Univerzita družby národů Patrice Lumumby.

Po příjezdu studenti absolvovali roční jazykový přípravný kurz k osvojení českého nebo slovenského jazyka na různých místech republiky, např. v Mariánských Lázních, Teplicích, Dobrušce, Zahrádce u České Lípy, a jiných.¹⁹ Zahraniční studenti byli přijímáni ke studiu na základě kulturních dohod, v rámci pomoci socialistickým zemím, na základě žádostí mezinárodních organizací a prostřednictvím individuálních přihlášek doporučených československými zastupitelskými úřady.²⁰ Soužití československého obyvatelstva a zahraničních studentů bylo často konfliktní. Xenofobie a rasismus československé společnosti v této době nepřispívali společnému soužití.

¹⁵ Například zmínka o černošském vojákovi Willy Sondersovi v armádě za první republiky nebo téma otroctví otevírané v 19. století. Věděli jste, že už za dob TGM sloužili v naší Československé armádě černoši? *Moravský ilustrovaný zpravodaj*. Československá strana národně-socialistická, 1920, 1930.

KAŠPAR, Oldřich. Problematika otroctví černochoů v české publicistice ve 30. a 40. letech 19. století. *Český lid*. 1982, 64. ročník (4. číslo), 199-201.

¹⁶ ZÍDEK, Petr a Karel SIEBER. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů EU, 2007, 322 s. ISBN 80-86506-58-4.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Příběh zapomenuté univerzity: Universita 17. listopadu (1961-1974) a její místo v československém vzdělávacím systému*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7308-921-4.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž.

Konfliktní soužití zahraničních a českých studentů často vyústilo k vyhoceným situacím, kdy musela zasahovat i VB, z mnoha záznamů vyplývá, že většinou byla dána vina zahraničním studentům. Lze tvrdit, že z rasistických či xenofobních předsudků. Z osobních zpovědí nejen afrických studentů můžeme říci, že studenti často zažívali ponižování a zesměšňování československým obyvatelstvem²¹. Důvodem byla neznalost historie Afriky a považování jí za zaostalý kontinent. Převládající předsudek byl ten, že tito zahraniční studenti byli zámožní, čehož chtěli někteří českoslovenští obyvatelé „využít,“ načež zjistili, že ne každý zahraniční student pochází z bohaté rodiny, a že jde o lidi jako oni.²² Krom vypsanych špatných zážitků studenti samozřejmě zažívali i hezké chvíle, a ne každý československý student byl nutně nekorektní. Jde o popsání tehdejší doby a smýšlení.

Univerzita zanikla v prosinci 1973 na základě rozhodnutí Ústředního výboru KSČ. Důvodů uzavření univerzity bylo několik např. kádrově neprospěšní zaměstnanci a s tím spojená „očista“ školy, pochybnosti o existenci školy od jejího počátku, nebo podezření z výchovy svých studentů ve špiony.²³ Tajná služba Univerzitě věnovala zvýšenou pozornost, jelikož zahraniční studenti a pedagogové byli označováni za politické protivníky.²⁴ Po ukončení studia se někteří studenti do své rodné země vrátili a jiní zůstali v Československu. Universita 17. listopadu byla specifická vyhraněním pro zahraniční studenty. Tato univerzita není z historického hlediska natolik známá a bývá opomíjena, ale hraje důležitou roli v československé historii. Zahraniční studenti studovali samozřejmě i na jiných univerzitách a při správném pátrání se dají najít další zajímavé skutečnosti této opomenuté části naší historie. I po ukončení provozu univerzity do Československa zahraniční studenti stále přicházeli, ale nikoli už na instituci založenou v jejich zájmu a bez možnosti studia oborů v angličtině či francouzštině. Řada těchto studentů tu zanechala i potomky, kteří se stali součástí české společnosti a mohli bychom říci, že tímto začala éra nové skupiny v Česku, která se formuje dodnes a má kořeny po celém světě.

²¹ NEJEDLOVÁ, Johana a Dalibor ZÍTA. Můžu ti říkat Mirečku? Podcast plný příběhů ze zapomenuté kapitoly československé historie. In: *Online deník Alarm* [online]. Praha: Deník Alarm, 2013, 10.5.2022 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/05/muzu-ti-rikat-mirecku-podcast-plny-pribehu-ze-zapomenute-kapitoly-ceskoslovenske-historie/>

²² HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Příběh zapomenuté univerzity: Universita 17. listopadu (1961-1974) a její místo v československém vzdělávacím systému*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7308-921-4

²³ Tamtéž., s. 16-21.

²⁴ Tamtéž.

Vzorovým příkladem přístupu české společnosti k zahraničním studentům je postava afrického studenta Mirečka z filmové série *Básníci* od Dušana Kleina. Jeho přítomnost ve filmech, ve dvou dílech z roku 1984 a 1987, reprodukuje určitý stereotyp, který je dodnes spojován se zahraničními studenty: navazovali milostné vztahy se spolužačkami, nejevili zájem o studium, byli nezralí a dětinští.²⁵ Z filmu pochází známá scéna, kdy studenta ostatní „přejmenují“ na Mirečka, kvůli jeho „složitému“ jménu. Díky této scéně také vzniklo jméno podcastu *Můžu ti říkat Mirečku?* od Johany Nejedlové a Dalibora Zíty, který se věnuje zahraničním studentům v předlistopadovém Československu. Podcast poskytuje i zpovědi samotných studentů, kteří autenticky vypráví o svých zkušenostech.

Stejně jako pro podcast, tak i pro tuto podkapitolu, se stala kniha o Universitě 17. listopadu od Marty Edith Holečkové nejpřírodnějším zdrojem k nastínění minulosti nejen černošských studentů na našem území. Pro hlubší studii jsou doporučeny již výše zmíněné zdroje²⁶, které se tématu věnují ve větším měřítku, než je tato práce, která má vymezené cíle jinde.

1.2 Mediální prostor

Ve veřejném prostoru vystupuje několik míšených osobností, nejvíce z nich bylo narozeno nepochybně těsně před či po Sametové revoluci. Nejde odepřít fakt, že míšení lidé, kteří vyrůstali v Česku v polistopadovém období, zažili nejdrsnější možný přístup české společnosti k odlišnostem. Byla to doba, kdy se samostatný český stát stále formoval a vymezoval své postoje po těžké minulosti Československa, což mělo samozřejmě nedomyslitelný dopad i na český lid a jeho chování.

Svůj vztah k Česku a svým africkým kořenům popisují v knize autora Obonete S. Ubam osobnosti z různých oblastí veřejného prostoru. Jde o první knihu věnovanou černošským míšeným lidem,

²⁵ Tamtéž, s. 18.

²⁶ HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Příběh zapomenuté univerzity: Universita 17. listopadu (1961-1974) a její místo v československém vzdělávacím systému*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7308-921-4.

NEJEDLOVÁ, Johana a Dalibor ZÍTA. Můžu ti říkat Mirečku? Podcast plný příběhů ze zapomenuté kapitoly československé historie. In: *Online deník Alarm* [online]. Praha: Deník Alarm, 2013, 10.5.2022 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/05/muzu-ti-rikat-mirecku-podcast-plny-pribehu-ze-zapomenute-kapitoly-ceskoslovenske-historie/>

JANOUSHEK, Milan. *Příběh naší babičky: Kolín – Conakry*. Kolín, 2013. ISBN 978-80-260-5030-8.

přesněji Afročechům, jejich zážitkům a životě v české společnosti. Každého prožitek je jiný, někdo zažíval extrémnější zacházení, někdo zase mírnější. Je to závislé na tolika kritériích, na obci, kde žili, na rodině a okolí, ve kterém vyrostli, na tom, zda měla policie zrovna dobrou náladu nebo taky jak jim byl původ vysvětlován. Jeden z příběhů, který je natolik silný, že se objeví i v této práci, je ten Moniky Ben Thabetové, české spisovatelky, numeroložky a spirituální koučky žijící v Itálii. Ben Thabetová má na své dětství a dospívání v Česku velice špatné vzpomínky. Její život v Česku byl protknut rasovou diskriminací, odmítnutím a šikanou. Tyto věci zažívala i se svým tuniským manželem. Poslední kapkou, která vedla k jejímu odchodu z Česka bylo podání trestního oznámení o opakované šikaně páchané na jejím manželovi policií, která toto trestní oznámení zapřela. Poté se rozhodla se svou dcerou odjet do Itálie, kde získala politický azyl jako oběť rasové diskriminace v zemi původu.

Když padne otázka známých českých osobností s africkými kořeny, většinu lidí napadne Rey Koranteng, Ben Cristovao nebo Lejla Abassová. Jména jako Johana Nejedlová, Samira Jasim, Yemi A.D., Obonete S. Ubam, Martin Kříž nebo fotbalista Theodor Gebre Selassie nemusí být tolika lidem známa, i když jde o velmi úspěšné osobnosti. Všichni lidé afrického původu v Česku samozřejmě nepřispívají v oblasti vědomí o naší existenci a pocitech, ale také v různých jiných odvětvích.

Například Johana Nejedlová, dcera české matky a čadského otce, se věnuje publicistice, prevenci sexuálního násilí a obtěžování, prosazování rovných příležitostí a práv žen i mužů. Založila nezávislou organizaci Konsent²⁷ a nyní je i její výkonnou ředitelkou. V roce 2020 byla jednou z objevených osobností projektu *30 pod 30* od Forbes²⁸ a získala ocenění Women of Europe 2019 a Bitch 50.

Je důležité zmínit i Samiru Jasim, která je zakladatelkou komunity spojující černošské lidi v Česku a na Slovensku a úspěšně vede taneční lekce twerku. Yemi A.D. je známý český choreograf, performer a umělec. Má nigerijského otce a českou matkou, byl také vybrán jako jeden z osmi na posádku, která poletí na cestu kolem měsíce.²⁹ Lejla Abassová je moderátorka, herečka

²⁷ *Konsent* [online]. Praha: SPACETODAY, 2017 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://konsent.cz/>

²⁸ *Forbes* [online]. Praha: MediaRey SE, 2011 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://forbes.cz/>

²⁹ *DearMoon* [online]. SPACETODAY, 2021 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://dearmoon.earth/>

a filantropka. Je dcerou české matky a súdánského otce. Lejla podpořila a vytvořila několik organizací podporujících různé africké země. Za svou humanitární pomoc získala bronzovou medaili Ministerstva zahraničních věcí ČR v roce 2009.

Obonete S. Ubam je spisovatel, podnikatel a byl spoluzakladatelem Ligy etnických menšin ČR. Je synem české matky a nigerijského otce, kteří byli kvůli komunistickému režimu nuceni se rozvést. Byl prvním Afročeským vojákem v Armádě ČR, po smrti svého otce převzal jeho povinnosti a žil v Nigérii, kde se staral o své sourozence. Obonete žije ve Španělsku a je také autorem již zmíněné knihy *Náš černobílý svět*.

Za zmínku stojí i rok se rozvíjející feministický web magazín Druhá Směna³⁰, do kterého svými texty přispěl* a Zeynab Kirikou Gueye³¹ a také Becky Kay Livingstonová. Text od Gueye se věnuje českému jazyku ve vztahu s černošskými lidmi³². Řeší, jaké termíny a celkový nádech jazyku jim je příjemný a jak chtějí být reprezentováni. Text se věnuje několika používaným i novým pojmům a je proložený odpověďmi černošských lidí na dotazník, který Gueye před napsáním textu sdílel*a. Tento text v práci poslouží dále ještě ve výzkumné části, v kapitole věnované jazyku. Text od Livingstonové je sepsán ve formě dialogu se Samirou Jasim, ve kterém popisují svou zkušenost s hledáním identity, sebepřijetím a sebeláskou v homogenně bílé společnosti.³³

Český choreograf Yemi A.D. poletí do vesmíru. Na cestu kolem Měsíce ho chce vzít japonský miliardář. In: *iRozhlas* [online]. Praha: Český rozhlas, 2017, 9. 12. 2022 9:13 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/vesmir/yemi-ad-vesmir-kosmonaut-choreograf-jusaku-maezawa_2212090840_ako

³⁰ Měsíčník vznikl za podpory Nadace Rosy Luxemburgové a prezentuje feministické a inkluzivní pohledy na dnešní společnost. Více na <https://druhasmena.cz/>

GUEYE, Zeynab Kirikou. Tvoříme historii: Černošství a český jazyk. Druhá směna [online]. 2022, 7.11.2022 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://druhasmena.cz/clanky/tvorime-historii-cernosstvi-a-cesky-jazyk>

LIVINGSTONOVÁ, Becky Kay. Proč jsme podle nich nezapadaly a jak jsme se začaly mít rády?: Tělo, identita a černošství. Druhá směna [online]. 2022, 5.12.2022 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://druhasmena.cz/clanky/proc-jsme-podle-nich-nezapadaly-a-jak-jsme-se-zacaly-mit-rady>

³¹ Gueye je nebinární osobou, proto jsou v textu použita zájmena on*a, které v psaném textu používá. Psaní hvězdiček u genderových slov je inkluzivní a vyhýbá se tak i generickému maskulinu, pro mnoho lidí se tak jedná o komfortnější prostředí.

³² GUEYE, Zeynab Kirikou. Tvoříme historii: Černošství a český jazyk. In: *Druhá směna* [online]. Praha, 2022, 7.11.2022 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://druhasmena.cz/clanky/tvorime-historii-cernosstvi-a-cesky-jazyk>

³³ LIVINGSTONOVÁ, Becky Kay. Proč jsme podle nich nezapadaly a jak jsme se začaly mít rády? Tělo, identita a černošství. In: *Druhá směna* [online]. Praha, 2022, 5.12.2022 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://druhasmena.cz/clanky/proc-jsme-podle-nich-nezapadaly-a-jak-jsme-se-zacaly-mit-rady>

Více a více lidem v Česku i v zahraničí nejsou témata o menšinách a přeučení se vzorců lhostejná. Jedním z příkladů je šéfredaktor Global Voices³⁴ Filip Noubel, původem z Uzbekistánu, který na platformu píše články týkající se nejen střední a východní Evropy. Tématu černošských lidí v Česku se od autora věnuje více článků. Články se věnují první generaci Afročechů (60.-80. léta), kteří přispívali částečné integraci této skupiny, ať už skrze média, umění, sport nebo jednoduše skrze společenské interakce. Filip Noubel jim ve svých člancích dává platformu mluvit o tom, co pro ně znamená být Afročechy. Při porovnávání generací Afročechů jde jasně vidět privilegium, které oproti první generaci mají ty budoucí; možnost utvoření komunity. Míšené dítě na vesnici v osmdesátých letech nemělo přístup k sociálním médiím, kde by našlo vrstevníky, kteří vypadají stejně. I když toto privilegium máme, tak se najdou tací, kteří komunitu nezískali a ani k ní nenašli cestu.

³⁴ *Global Voices* [online]. 2004 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://globalvoices.org/>

2. VYMEZENÍ A DEFINICE POJMŮ

Erik Erikson jednou řekl: „*Ve středu lidské existence a její složitosti se nelze cítit naživu bez pocitu identity.*“³⁵ Jeho slova v sobě mají více pravdy, než se na pohled zdá. Není přeci právě pocit sounáležitosti s ostatními lidmi sentiment podporující náš osobní růst, který nás udržuje naživu? Každý patříme do nějaké skupiny, skrz naše záliby nebo třeba sociální třídu, tyto skupiny jsou součástí naší identity. Identitu si můžeme vytvářet, ale zároveň jsou nám některé identity přidělovány od narození³⁶ a je na nás, zda se s jejich předurčeností budeme chtít poprat či nikoliv. Identita je podmínkou naší existence a je ovlivněna každým krokem, který v našich životních stádiích uděláme. Proto se v této kapitole budu věnovat etnické, a především rasové identitě a pojmům s nimi spojenými, jakožto nedílným součástí identit mnohých nebílých lidí, na které se v konverzaci o hledání identity často zapomíná.

Vytýkání nerozmanitosti výzkumů Eriksona a vyhrazování se proti němu je oprávněné, stejně jako věřím, že je oprávněné jeho práci oceňovat s myšlenkou, že kdyby měl klinickou zkušenost s více dívkami nebo nebílými lidmi, rozhodně by reprezentoval i jejich zkušenosti. Ironicky, možná takové jednotlivce ani sám nevyhledával, v tomto ohledu je vhodné se obrátit na známé české rčení „*když se chce, všechno jde*“ a přiznat si, že je v podstatě pozitivní, že tak neučinil. V dnešní době se tohoto tématu mohou chopit samotné ženy odbornice nebo nebílí odborníci, kteří mají se zkoumanou skupinou více společného. Mohou tak učinit také různé ohleduplné kroky, které by pravděpodobně nebyly brány v potaz v době Erika H. Eriksona nebo Jeana Piageta.

2.1 Rasa

Všichni lidé jsou součástí jedné rasy, což je ta lidská. Rozdělování na rasu bílou, žlutou a černou se ve školách stále nesmyslně vyučuje. Biologické rozdělování ras ale nikdy nesloužilo pouze k rozlišení různých znaků skupin lidí s podobnými tělesnými vlastnostmi, které vznikly během

³⁵ ERIKSON, Erik H. *Identity: Youth and Crisis*. New York, US: WW Norton & Co, 1968. ISBN 9780393311440.

V originále citace zní: „*In the social jungle of human existence, there is no feeling of being alive without a sense of identity.*“ (překlad vlastní)

³⁶ Například, když se narodí dítě do katolické rodiny, je mu tato identita ve většině případech přidělována automaticky, nebo pro dítě z chudších poměrů může být těžší se od této identity odtrhnout například v situacích přílišného šetření či nezvyklosti na nadbytek peněz. Dále jde zmínit i politická příslušnost nebo „ne tolik vážné“ rozdíly v zálibách, ve kterých bylo dítě vychovááno oproti těm, které si vybere.

dlouhého historického vývoje lidstva.³⁷ Ve společnosti se tohoto rozdělování využívalo autoritami k šíření myšlenky, že některé rasy jsou podřazené a jiné zase nadřazené. Historie segregace, kolonialismu a otroctví je i v dnešní době stále výrazná a ovlivňuje jedince v každém koutě světa. I kvůli této bolestné historii může vznikat solidarita a souznění zážitků mezi jedinci stejné rasy, kteří jsou například v jejich zemi marginalizovanou³⁸ skupinou nebo zažívají podobné vzorce (např. mikroagrese). Když se podíváme do historie, koncepce ras byla brána různě, často vůbec nešlo o stejnou barvu kůže a stejný původ, ale například o víru nebo sociální postavení.

O rasové kvalifikaci a rase se také mluví jako o sociálním konstrukt. Různé studie dokládají fakt, že biologický koncept rasy neexistuje a skrze výzkumy dokazuje často vyšší odlišnost genetických rysů uvnitř stejné skupiny (rasy) než mimo ni³⁹. Je to pro někoho překvapivé zjištění a pro ostatní například tolik ne. Bylo by ideální se na rasu takto dívat, ale v průběhu historie to tak nikdy nebylo a důsledkem toho rasismus v dnešní době stále řešíme. Představa toho, že vnímáme více než pouze barvu kůže, ale také kulturu, zázemí, politiku a historii, které se k té barvě a naší identitě pojí, je idylická. Máme před sebou ještě dlouhou cestu. Také sdílené či menšinové trauma se často předává z generace na generaci⁴⁰ a přeučení se těchto vzorců je těžké samo o sobě. Je důležité podotknout, že dokud bude ve společnosti stále špatný přístup k nebílým lidem, ne pouze v sociálních interakcích, ale také v institucích a systémech států, bude toto rozdělování přítomné.

2.1.1 Rasismus

Běžně konverzujeme o rasismu a rase, bez toho abychom si termíny definovali. Je potom těžké určovat, co je a není rasismus a kdo ho zažívá, pokud každý zúčastněný v konverzaci vnímá jeho definici jinak. Rasismus je předsudek vůči jiné rase anebo hrubost k jedincům z důvodu jejich rasové příslušnosti. S předchozí definicí souznívá mnoho lidí, především v Česku. Není ale rasismus a historie rasové kvalifikace mnohem složitější než pouhé předsudky? Jiná definice

³⁷ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II*. Praha: Karolinum, 2000. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0099-4, s. 33-36.

³⁸ Marginalizovaná skupina je skupina lidí na okraji společnosti, která je znevýhodňovaná na různých úrovních, které se mohou překrývat.

³⁹ GANNON, Megan. Race Is a Social Construct, Scientists Argue. In: *Scientific American* [online]. Springer Nature, 1845 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.scientificamerican.com/article/race-is-a-social-construct-scientists-argue/>

⁴⁰ Například děti otroků nebo původních obyvatel Ameriky a Kanady předávají strach a ostražitost na své potomky, kteří to opět předávají dál a může vzniknout tzv. generační trauma nebo cyklus, které se špatně odnaučují.

rasismu je taková, že rasismus je jakákoliv forma předsudků, stigmatizace a diskriminace proti lidem založená na jejich rasové příslušnosti, pokud jsou takové pohledy zpevňované lidmi v autoritativních pozicích a historií útlaku proti dané rasové skupině.⁴¹ Dává smysl, že například v Americe a Británii je druhá definice lépe dokazatelná, ať už skrze historii s Transatlantickým obchodem s otroky, Windrush generací nebo segregací. Především v Evropě bylo chápání rasy složitější. Židé byli bráni za podřadnou rasu, i když z logického pohledu šlo také o bílé lidi jako byla ta „nadřazená“ árijská rasa. Holokaust je důkazem toho, že rasa měla v průběhu let různé charakteristiky a byla ovlivněná náboženstvím, původem a mnoha dalšími faktory. Romové, queer lidé, lidé bojující proti nacismu, postižení lidé a další skupiny byly také brány za „nečisté“ a při holokaustu jich zemřelo miliony, i když Židé měli nejvíce obětí. I Hitlerovo chápání rasy bylo naprosto hloupé a přesto silné. Mýlná představa o rasové hygieně a silnější rase věřila v naprostou odlišnost lidských ras a toto dělení nadělalo neodpustitelné škody. Taky utlačování etnických skupin bylo v historii Evropy častým jevem a tato etnika byla brána za nižší rasu. Rasa a rasová identita se pojí s našim náboženstvím, původem, genderovou a sexuální identitou, zázemím, sociální třídou a mnoha dalšími faktory. Pro mnoho lidí je nepřístupné se dívat na rasismus jako na otázku historie a stupňů útlaku. I když je pravda, že nikdy není moc brzy na to přinést téma do společnosti, odezva na něco takového je velmi odrazující.

Proto se pojďme podívat na obě definice a přiznat si, že ať už věříme, že bílí lidé zažívají rasismus nebo jen předsudky, je jasné, že nebílí lidé ve většinově bílé společnosti budou rasismu zažívat více než bílí lidé. Tato práce se stoprocentně přiklání k druhé definici z mnoha důvodů. Rasismus je ideologie a ideologie jsou s fenoménem nadvlády a moci silně spjaty.⁴² Nejde pouze o předsudky a stereotypy, ale o nebezpečnou víru v nadřazenost jedné rasy nad druhou, víru ve větší nárok na šance, příležitosti a život jedné rasy nad druhou.

Produkty rasismu jsou rasová diskriminace a rasové násilí. Diskriminace je poškozování, omezování a popírání práv často menšinových skupin nebo jednotlivců v různých oblastech života

⁴¹ OLUO, Ijeoma. *So you want to talk about race*. New York: Seal Press, 2019. ISBN 9781580058827, s.26.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2, s. 14.

⁴² ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2, s. 11.

a taky z důvodu odlišných charakteristik či identit⁴³ (náboženství, sexualita, gender, národnost, kultura, rasa, jazyk aj.). Diskriminaci tedy můžeme taky popsat jako chování příslušníků dominantní skupiny, která má v konkrétních historických souvislostech a na určitém teritoriu rozhodující vliv⁴⁴. Například v českém prostředí je tedy rasová a etnická diskriminace vůči Romům naprosto jednoznačná.

2.2 Etnicita

Etnicita tvoří etnickou identitu jedince. Etnicitu má každý člověk, je na něm, jak s ní nakládá a jak je s ní aktivní (jaký jí dává důraz při sebedefinování, viz. etnická identita). Etnicita jedince dostává teprve smysl členstvím ve skupině se stejnou či jinou etnicitou. Etnicitu můžeme tedy definovat jako členství ve skupině, ke které je jedinec loajální a sdílí s ní společné předky.⁴⁵

Rozdíl mezi rasou a etnikem je tedy jednoduchý. Rasa je biologicky předurčená a v blízké době to vypadá, že se stále bude lidská rasa rozdělovat na různé typy. Etnicita je naše kultura, ke které jsme v životě získali vztah nebo jsme se do ní narodili. To, ale neznamená, že rasa není spjata s kulturou. Je jasné že bílí lidé například ze Skotska a z Ameriky mají naprosto odlišnou kulturu, stejně jako lidé z Ghany mají jinou kulturu než třeba etnická skupina Bantu v Kongu. Co ale například může spojovat černošské lidi po celém světě je podobná zkušenost s diskriminací nebo zážitky spojené s jejich barvou kůže. Proto je i mnoho černošských lidí skeptických, když se vysloví spojení ve smyslu „nevidím barvu“. Jejich barva je jejich součástí, když ji někdo nevidí, dává jim pocit, že nevidí jak to krásné, tak i to bolestné na jejich kultuře (jako útlak, rasismus). Například takové vymezení a preferenci v jazyce, které se u určité skupiny používají, bychom mohli nazvat etnickou a/i rasovou identitou.

2.2.1 Etnická skupina a etnikum

Ve své podstatě jsou pojmy etnikum a etnická sk. totožné. Etnikum, ale není totéž jako národ, který se s pojmem etnikum často zaměňuje. Etnikum jde lehce definovat jako souhrn lidí

⁴³ Tamtéž, s. 265.

⁴⁴ Tamtéž, s. 14.

⁴⁵ BAČOVÁ, Viera. Etnická identita. In: ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK, ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav AV ČR., 2003. ISBN 80-86620-06-9.

se společnou etnicitou, která je odlišná od etnicity jiných lidí⁴⁶. Národ je uvědomělé kulturní a politické společenství se společnými dějinami a územím.⁴⁷ Důležité znaky etnika jsou ty, které její příslušníci považují za důležité nebo to, co je odlišuje od etnik jiných.⁴⁸ K ohraničení charakteristiky etnické skupiny se může použít cokoliv od biologických znaků, rasy, náboženství, geografie, kultury, ale nejdůležitějším znakem je historická souvislost – společný původ, historický osud a často také jazyk. Ve státě, kde dominuje jiné etnikum, které má zároveň i stejnou národnost, může lehce dojít k asimilaci etnických menšin a rozpadu jejich etnické kultury.

2.2.2 Etnická a rasová identita

Etnická identita označuje *prožívání* členství a loajality k etnické skupině, ke které jedinec svým původem patří⁴⁹. Zdůrazňování etnické identity je nejčastější ve společenství, kde je přítomno více menšinových etnik a jedno většinové. Například dodržování tradic a svátků a mluvení stejným jazykem menšinové etnické skupiny dodává pocit sounáležitosti uprostřed společnosti, která je většinově odlišná od zmiňovaného etnika. Etnická skupina, etnicita a etnická identita jsou vzájemně propojené pojmy a často se zaměňují, i když jejich významy mohou nést lehce jiný nádech. Jednoduše můžeme říct, že etnická skupina, etnikum, je souhrn lidí se společnými kulturními prvky, tím pádem se stejnou etnicitou. Etnicita jsou všechny kulturní, historické a ostatní prvky, které určitá etnická skupina sdílí. Na etnickou identitu se tedy můžeme dívat spíše jako na naše osobní chápání této náležitosti určité etnické skupině a jakou váhu tomu dáváme.

Bývá více normalizované zaměňovat rasu za etnicitu. Ve svém smyslu jde o logický krok, jelikož například bílí lidé po celém světě spolu nesdílejí nic jiného krom svých privilegií, které v různých životních situacích také nemusí být tolik výrazné. Národy a etnika spolu sdílí mnohem více asamozřejmě bílí lidé v různých zemích patří do různých skupin. Můžeme diskutovat, že nebílí lidé navzájem sdílejí souznění a často podobné zážitky, i přes to také patří do určité etnické skupiny nebo k národu. Rasu můžeme brát jako sociální konstrukt, to ale neznamená, že bychom ji měli

⁴⁶ HUBINGER, Václav. Etnikum. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Etnikum>

⁴⁷ KREJČÍ, Jaroslav. Národ. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/N%C3%A1rod>

⁴⁸ HUBINGER, Václav. Etnikum. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Etnikum>

⁴⁹ BAČOVÁ, Viera. Etnická identita. In: ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK, ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav AV ČR., 2003, s. 231-248. ISBN 80-86620-06-9, s. 233-234.

přestat vidět, jelikož poté bychom neviděli ani rasismus. Dokud zde rasismus bude, bude i ve společnosti přítomný koncept rasy. Nejspíše jde o cynické přání, ale možná se tato koncepce jednou vytratí a místo rozdělení do tří kategorií ras, které stejně nezahrnují několik skupin lidí, budeme raději mluvit hlouběji o našich zvycích a původu. Jsme více než pouze barva kůže, máme své různé identity, názory, zvyky a především kulturu, které jsou součástí nás a naší barvy kůže.

3. MOST MEZI DĚTSTVÍM A DOSPĚLOSTÍ

Dospívání je v podstatě středobodem našeho života. Jde o stádium, ve kterém přecházíme z dětského světa do toho dospělého a stanovujeme si jakou roli budeme hrát. Jako adolescenti slýcháváme od starších generací, jak si máme užívat tuto kapitolu života. V tomto „mezičase“ mezi stádii života jsme stále ještě volní a většinou nemáme zodpovědnosti dospělého člověka, můžeme si života užívat a žít ho naplno. Ve skutečnosti nejde pouze o období rozkvětu, ale především o období plné vnitřních rozporů, tvoření identity, zapadání do sociálních norem a vyvlékání se jim. Adolescence je nenahraditelná zkušenost, která je jen a jen naše. Prožívání tohoto stádia ovlivňuje nespočet faktorů, jak doba, ve které žijeme, tak i prostředí, ve kterém se každý den probudíme. Proces hledání identity může pokračovat i v dalších vývojových stádiích, ale je stěžejní pro adolescenci. Dospívat ve společnosti s dostatkem reprezentace a pocitu bezpečí by mělo být základem, ale vždy tomu tak není. Zkušenost odlišného člověka v homogenní společnosti bude ve srovnání se zkušeností člověka, který vypadá jako většina, jiná. V dospívání navazujeme vztahy, učíme se komunikaci a určujeme své hranice a postoje. Tato kapitola je věnovaná adolescenci a přístupů k ní, které budou stěžejní pro výzkumnou část práce. Vydefinovat si adolescenci jako vývojový úkol a proces je důležité. Skrze rozhovory ve výzkumné části budeme moct tuto definici doplnit o důležité informace o skupině adolescentů v Česku, na kterou se může zapomínat.

3.1 Periodizace adolescence

Adolescence jako vývojové období člověka se odehrává především v druhém desetiletí života. Mnoho autorů či psychologů dělí toto období na dvě samostatná stádia – pubescenci a adolescenci. Jako pubescenci (dospívání) berou jedince ve věku 11-15 let a rozdělují také prepubertu a pubertu.⁵⁰ V tomto období jde o plné pohlavní dozrání. Adolescenci potom datují mezi 15-20 (22) rokem. Adolescenci zase berou jako období s plnou reprodukční zralostí po biologické stránce.⁵¹ Tato práce stejně jako mnoho aktuálních zdrojů o adolescenci bere adolescenci jako období mezi 11-22 rokem. Práce se k této periodizaci přiklání také z přesvědčení, že rozdělování období na dvě části z psychologického hlediska je nelogické. Obě části jsou na sobě závislé, ještě

⁵⁰ MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7, s. 9.

⁵¹ Tamtéž.

více než na ostatní vývojová stádia. V potaz je brán fakt, že prožitek s adolescencí a identitou je odlišný u 12letého jedince, 16letého jedince a u jedince, kterému je 22, což pouze poukazuje na to, jak je adolescence klíčové a rozmanité období. Proto se také adolescence ještě vnitřně dělí na tři fáze: časnou adolescenci (10(11) -13 let), střední adolescenci (14-16 let) a na pozdní adolescenci (17-20(22)).⁵²

3.2 Charakteristika adolescence

V minulých stoletích byl důraz na individualitu a jedinečnost výrazně menší než dnes, sounáležitost s nějakou skupinou byla hlavní. Dnes je vnímání vlastní identity, osobnosti, jedinečnosti a sebereflexe výrazně důležitější. Je ale vhodné podotknout, že identita jedince je podmíněna jeho prostředím a také skupinovou identitou. Identita jedince je ale základem identity skupinové. Tomuto fenoménu se věnuje mnoho novodobých psychologických a sociologických výzkumů. Vývojová psychologie je jedna z nejkoumanějších disciplín psychologie a zabývá se průběhem psychického vývoje člověka od narození po smrt. Logicky se proto z velké části dotýká tématu osobnosti a jejího vývoje.

J. J. Rousseau položil základ pro hlubší úvahy o adolescenci jako samostatném vývojovém období a zdůraznil přechod z dětství do dospělosti.⁵³ Nejpoužívanější a nejznámější teorií je ta od Erika Eriksona, tzv. psychosociální vývoj člověka neboli osm věků člověka. Eriksonova teorie tvrdí, že každé stádium vývoje má svůj cíl, ctnost, s jehož výsledkem poté jedinec pokračuje do dalšího stádia. Pokud ale cíl není splněn, pokud tato psychosociální krize není vyřešena, jde jedinec do dalšího stádia s negativním nevyřešením problému, který potom může znovu nastat v pozdějších stádiích. Například, v prvním stádiu (kojenecké období) jde o konflikt mezi důvěrou a nedůvěrou, které si kojeneček získá k matce nebo k nejbližší pečující osobě. Ctnost, která z tohoto stádia může vzejít, je naděje.⁵⁴ Podle Eriksona v každé nové vývojové fázi vznikají nové jevy a vlastnosti, které s jedincem jdou dál, to znamená, že fáze do sebe přechází a ta následující je vždy kvalitativně vyšší.⁵⁵ V epigenetickém diagramu na obrázku níže úhlopříčná řada reprezentuje vývojové úkoly

⁵² Tamtéž., s. 10.

⁵³ MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7, s. 11.

⁵⁴ ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0786-3, s. 36-37.

⁵⁵ MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7, s. 18.

od útlého dětství po stáří. Zároveň k hlavnímu vývojovému úkolu adolescence (identita x zmatení rolí) vedou i další vývojové úkoly adolescence z vertikálního sloupce. V úkolu nalezení identity v adolescenci se opakují procesy z předchozích 4 vývojových fází zároveň s předpovědí na úkoly v posledních třech fázích. Všechny tyto faktory ovlivňují jedincův proces utváření své identity.⁵⁶

Stadium vývoje								
Zralý věk – stáří								Integrita vs. nevyrovnanost
Dospělost							Produktivnost vs. stagnace	
Raná dospělost						Intimita vs. izolace		
Adolescence	Perspektiva vs. zmatek	Sebejistota vs. vysoké sebeuvědom.	Experimentování vs. fixace	Učení se vs. neschopnost	Identita vs. zmatek	Sexuální polarizace vs. bisexualita	Vedení a řízení vs. zmatek	Ideologický závazek vs. zmatek
Školní věk				Kvalita vs. podřadnost				
Předškolní věk			Iniciativa vs. vina					
Ranné dětství		Autonomie vs. nejistota						
Útlé dětství	Důvěra vs. nedůvěra							

Tab. 1: Epigenetický diagram pro identitu – MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7, podle ERIKSON, Erik H. *Identity: Youth and Crisis*. New York, US: WW Norton & Co, 1968. ISBN 9780393311440.

Pokud adolescent nesjednotí své aktuální a minulé pocity a aktivně odmítá sebevymezení sebe samotného, vzniká tzv. difuzní (rozptýlená) identita⁵⁷. Není člověka, který by si v dospívání neprošel krizí a posléze takovou difuzní identitu získal, proto je vhodné neuzavřít se pouze na pojmenovávání jevů, ale podívat se na adolescenci jako celek. Adolescence je proces, proces hledání sebe samotného, svých postojů k normám společnosti a vlastním cílům, navazování vztahů a učení se. Důležité je, abychom tento proces nějakým způsobem završili, jelikož v navazujících obdobích vývoje nám to může způsobit chaos. Je důležité říci, že nalezení své identity je

⁵⁶ Tamtéž., s. 19.

⁵⁷ Tamtéž. Taktéž ERIKSON, Erik H. *Identity: Youth and Crisis*. New York, US: WW Norton & Co, 1968. ISBN 9780393311440.

osvobozující, ať už tomu je v adolescenci nebo až v dospělosti, ten pocit jasnosti, který poté nastane, je nenahraditelný.

James Maria pokračoval v Eriksonově pojetí identity a rozlišoval čtyři statuty identity. Tyto statusy jsou popsány podle absence nebo existence explorační (dříve krize) a závazku.

Petr Macek ve své knize o adolescenci⁵⁸ představuje ještě další 4 teoretické přístupy k adolescenci. Sám autor tvrdí, že nenajdeme jednu obecně uznávanou teorii adolescence, rozhodl se tedy představit, dle něj ty nejvíce klíčové.⁵⁹ Adolescenci jako vnitřní konfliktnost a bouři popsal G. S. Hall. Jde o nevyhnutelný, a především přirozený stav turbulence, vzájemně záporných názorů a postupné civilizace jedince v zodpovědného člena moderní společnosti.⁶⁰ Sexualita a pohlavní dozrávání hrají v adolescenci velkou roli.

Adolescenci jako fázi plnou úkolů a momentů, kterým musí jedinec čelit, definoval R. J. Havighurst. „*Ve vývojovém úkolu jsou zahrnuty potřeby a očekávání společnosti, ve které jedinec žije, stejně jako jeho individuální potřeby a očekávání.*“⁶¹

Každý teoretický přístup zdůrazňuje různé aspekty adolescence a v mnohém se také dotýkají. K teorii, že adolescence je proces, se tato práce přiklání a ve výzkumné části je teorie ověřována.

I přes všechny teorie, je jedinou neměnnou definicí adolescence ta, že je brána za most mezi dětstvím a dospělostí. Můžeme se snažit ji identifikovat a popsat její atributy, procesy a hodnoty, ale vždy se někde najde teorie přidávající nové poznatky, stejně jako se v jiných kulturách také liší, jak by se měl takový adolescent chovat. Dnešní adolescenti žijí v jiných podmínkách než jejich rodiče a prarodiče, jejich prožitek tohoto období je odlišný, i když se dá najít několik podobností, které jsou všudypřítomné v situacích porovnávání „nového“ a „starého.“ Adolescentní pocity napříč generacemi jsou těžce porovnatelné, proto jsou důležité výzkumy, které zaznamenávají adolescenty určité generace, jelikož je jasné, že generace další budou mít opět jiný prožitek. Zkoumání a popisování adolescence vždy donese nové skulinky a poznatky. Dokud tu adolescenti

⁵⁸ MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7, s. 12.

⁵⁹ Tamtéž., s. 13.

⁶⁰ MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7, s. 14.

⁶¹ Tamtéž., s. 16.

jsou, vyvíjí se, učí se a žijí v tomto světě, který se stále mění a posouvá, jak z historické stránky, tak z té kulturní a sociální, bude důležité se zabývat jejich psychologií.

3.2 Identita

V průběhu let byla identita identifikována jako vývojový úkol období adolescence. Mladý člověk v tomto období reflektuje nad tím, kým chce být sám a jakým člověkem ho chce okolí. Zpochybňuje věci, které mu v dětství mohly být jasné, snaží se skloubit role, kterému v jeho novém věku společnost přiděluje s těmi, kterými byl od malička, kterými se cítí být⁶². Doba se mění a hranice mezi dětstvím a dospělostí není tak vymezená jako dříve, proto se někdy adolescence dá identifikovat i v pozdějším věku, kdy například stále žijeme se svými rodiči, zatímco chodíme na vysokou školu. Důvody prodloužení této periodizace jsou různé, ale logicky je náš život odlišný od života našich předků například před sto lety.

Nejde říct, zda je tento neviditelný přechod do dospělosti výhodou nebo nevýhodou. Ale je důležité podotknout, že hledání identity je proces a málokdo jej zvládne na první pokus v adolescenci. Naše identita se může v průběhu života měnit, i když jádro zůstane stejné. Jádrem jsme my, naše osobnost a duše. Jsme lidé poskládání z rozmanitých identit, které tvoří jeden celek, naši jedinečnou identitu, která je pouze naše. Ve větším spektru tvoří tato naše osobitá identita celek více identit na sociálním spektru, v etnických skupinách, sociálních vrstvách a v užších kruzích.

Vývojové přechody jsou období v životě, kdy si jedinec prochází velkými biologickými (puberta, těhotenství aj.) a sociálními změnami (nové pracovní místo, rodičovství, svatba aj.), se kterými se učí pracovat⁶³. Pouze v ideální situaci by jednotlivec zažíval jednotlivé vývojové přechody ve svém vlastním čase. Když se nakupí více takových vývojových přechodů ve stejný čas ve vývojovém období, zhoršuje se jedincův výkon a sebehodnocení a přichází pocit stresu a úzkostí.⁶⁴

Identita je neměřitelná. Jde například sledovat jedince a pozorovat na jaké cestě je k dosažení hlavních pilířů adolescence. Ale tvoření identity, tedy sebedefinování, je zcela jedinečnou

⁶² ERIKSON, Erik H. *Identity: Youth and Crisis*. New York, US: WW Norton & Co, 1968. ISBN 9780393311440.

⁶³ MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7, s. 42.

⁶⁴ Tamtéž.

a celostlivou zkušeností a prožitkem jedince. Také ve vztahu k etnické identitě můžeme použít stejná slova. Je to také jeden z důvodů, proč neexistuje tolik psychologických výzkumů ohledně etnické identity jedince; není k dispozici jasně měřitelný vzorec. Nevyjde nám finální hodnota, což je celkově na psychologii nejkrásnější. Kolik je lidí, tolik je originálních identit, které mají i přes svou jedinečnost mnoho společného.

4. VÝZKUMNÁ ČÁST

Ve výzkumné části je použita kvalitativní metoda šetření, která nám umožňuje získat podrobnější obrázek života zkoumané skupiny. Přístup ke sběru dat byl zvolen jako polostrukturovaný rozhovor. Takový přístup poskytl v průběhu rozhovoru určitou strukturu, která pomohla při orientaci a bránila vynechání stěžejních témat. Polostrukturovaný rozhovor zároveň umožnil otevření dalších témat, jelikož respondenti mohli do rozhovoru přinést jiné poznatky.

Respondenty jsem vyhledávala především přes sociální sítě. Dva respondenty jsem před rozhovorem osobně znala a s dalšími třemi jsme se vzájemně sledovali na sociálních sítích, kde jsem je také oslovila s žádostí o rozhovor. Dvě respondentky se mi ozvaly skrze můj příspěvek o rozhovorech na soukromé Facebookové skupině, již dříve zmíněné komunity Melanin Kids.

Z devíti respondentů jsou čtyři chlapci a pět dívek. Dvě respondentky jsou již na vysoké škole a nejmladší respondent na základní škole, zbytek respondentů je na středních školách. Většina respondentů je v období střední a pozdní adolescence.

Jméno	Věk	Aktuální studium
Alfa	18	SŠ
Beta	17	SŠ
Gama	21	VŠ
Delta	18	SŠ
Epsilon	14	SŠ
Dzéta	18	SŠ
Éta	19	VŠ
Théta	16	SŠ
Ióta	12	ZŠ

4.1 Vztah ke kultuře, rodině a dětství

„Co se týče dětství, nemám dobrý vzpomínky na sociální úrovni, vztahy mě a ostatních lidí byly bolestivé. Hodně mi to ublížilo, vyrůstání v České republice.“ Slova respondentky Eta, kterými začala mluvit o svém dětství byla silná a popisují sdílený zážitek černošských míšených adolescentů v Česku.

Všichni respondenti, krom dvou, se narodili v Česku. Tři respondenti také v útlém věku žili v zahraničí, ale vyrůstání a dospívání prožili všichni v české společnosti. Pět respondentů žilo značnou část svého života s oběma rodiči, ale i přes to se doma někteří o kultuře jejich otce a svém původu nebavili. Respondentka Théta vyjadřuje lítost nad tím, že rodiče nezačali sami a musela si konverzaci vybojovat sama: „*Jakoby jediný co, tak můj táta hrál vždy africký písničky a tak. Všechno jsem se nějak musela naučit sama. Ted'ka se o tom nějak tak bavíme. Ale je to spíš, že jsem s tím musela začít já.*“ Naopak respondentka Beta byla svou kulturou obohacena od malička, což jí pomohlo ve vytvoření si pozitivního vztahu ke své míšené identitě: „*Já jsem ke své míšené identitě měla vždy blízko. Vyrůstala jsem v prostředí, kde nás táta vždy informoval o naší kultuře*⁶⁵. *Chodili jsme na setkání s dalšími rodinami z Afriky. Vždy jsem měla pocit nějaké komunity. Spíš okolí ve škole mi to udělalo těžší. Z domu jsem si vždy brala hrdost.*“

Ostatní respondenti našli cestu ke kultuře skrz setkávání s ostatními africkými lidmi. „*On je táta spíš takový uzavřenější, není úplně emocionální. Takže jsme (se sourozenci) fakt v dospívání o té naší kultuře moc nevěděli. Mám s tátou, ale dobrý vztah, jen v ohledu konverzace o kultuře se moc nebavíme, jen když to vytáhnu já. Ale i tak mám k té kultuře hodně silnej vztah. Chodila jsem do hodně malé školy, takže tam jsme byli jen já a sourozenci a potom dva Asiati, a to byl konec. Takže vždycky když nás jednou za rok táta vzal na nějakou ghanskou nebo africkou party, tak jsem se cítila prostě úplně bezpečně, protože kolem mě byli lidi, kteří vypadali jako já a nestyděli se za to. Takže od té doby jsem tam vlastně strašně ráda chodila, a navíc to jídlo tam bylo tak výborný.*“ (Théta, 16 let). Na podobná setkání jezdila i Zéta: „*My každý rok s tátou chodíme na Den dětí na africký sraz s rodinami od jeho bývalých spolužáku, se kterými sem před lety přišel studovat. Tam jsem i poznala i většinu míšených vrstevníků, co znám.*“ Zůstat v kontaktu se svou kulturou v jiné zemi může být někdy složité. Tyto setkání afrických lidí a jejich dětí hrají velkou část v jejich vývoji, potkávat se už od útlého věku s lidmi, kteří vypadají jako my v homogenně bílé společnosti může být velmi přínosné a většina těchto přátelství zůstává celé dospívání.

Respondenti, kteří vyrůstali pouze s matkou často museli hledat cestu ke svým kořenům a míšené identitě sami a bez pomoci otce. Některé matky respondentům řekli o jejich původu. „*Mamka mi řekla, že pocházím z Angoly a že si nějakých debilních poznámek nemám všímat. Říkala mi, jak se*

⁶⁵ Kulturou většina respondentů zamýšlí svou africkou kulturu, ale také vztah ke své africké zemi a takovou „průpravu“ životem v homogenní společnosti od svých otců.

seznámili s tátou, a to je tak vše.“ (Gama, 21 let). Podobně to vysvětlovala i matka od respondenta Epsilon (14 let): *„Mamka mi vysvětlovala můj původ, že je tatka z Angoly a tak. Teď nedávno mi vysvětlovala, jak se o mě bojí. Že musím pochopit, že Česko je takový homogenní národ, národ bělochů, a že se nemám stydět za to, kdo jsem“* Oba citovaní respondenti svého otce nikdy nepotkali, a i přes to mají ke své míšené identitě velmi silný vztah.

O komunikaci s otcem respondenti Gama a Epsilon jevíli zájem spíše v dětství, ale teď když jsou starší buď kontakt nechtějí nebo pociťují, že ještě není ten správný čas. *„Kontakt s tátou jsem neměl a nemám. Kdybych chtěl jeho číslo, tak ho mám, ale nechci a nebavíme se.“* (Epsilon, 14 let). *„S tátou jsem vůbec neměla kontakt a ani teď nemám. Mamka říkala, že kontakt na něho má, ale já jsem ho ještě nějak nevyhledávala. Když jsem byla mladší, tak jsem se o to hodně zajímala. Ale to jsem asi byla ještě malá a mamka mi ho nechtěla dát.“* (Gama, 21 let).

Respondentka Eta vyrůstala se svými prarodiči z matčiny strany, protože ji matka v jejích sedmi letech zemřela. *„Měla jsem pocit, že v tom jsem sama. Neměla jsem se na koho obrátit. Nebylo s kým si promluvit, nebyl nikdo, komu bych naprosto věřila s tím, co se mi děje v životě. Protože mi bílí prarodiče to nepochopí, moji bílí kamarádi to nepochopí, tak kdo to pochopí? Cítila jsem se hodně osamělá.“*

Kontakt se svým otcem navázala Eta až v pozdějším věku. *„Pamatuju si, že asi ve 13 mi na Facebook přišla žádost o přátelství a byl to můj táta. Řekla jsem si, že nejsem připravená a odmítla jsem to. Potom jsem v 15 jela do Ameriky za nejlepší kamarádkou od mamky a tam jsem viděla svoji nevlastní sestru poprvé po 11 letech, ta mi dala na tátu kontakt.“* Vztah s otcem jí pomohl v osamělosti, kterou pociťovala nedostatkem reprezentace v dětství. Přiznává, že jejich vztah je jiný, jelikož začal pozdě. *„Já ho ani vlastně neberu moc jako otce, protože jsem s ním nevyrostala, nebyl tam pro mě, když jsem to potřebovala nejvíc. Je to prostě člověk, kterej mě má rád a já si k němu budu vztah. Je to důležitý člověk v mém životě, na kterého se můžu obrátit a který mě má rád. Já se k tomu, co bylo moc nevracím. Je to velká a důležitá část mé minulosti, ale když k tomu nedojde v konverzaci, tak se k tomu radši nedostávám. Pro něj by to mohlo být nepříjemné slyšet jaké bylo moje vyrůstání v České republice.“*

Matka respondentky Gama se v jejích čtyřech letech znovu vdala, takže Gama vyrůstala s bílým nevlastním otcem a bratrem. *„Ke mně se ale díky bohu přistupovalo stejně jako k bratrancům*

a sestřenicím. Poznámky v rodině zas tolik nebyli, spíš hlavně když byla migrační krize, tak jsem furt slyšela nějaké poznámky k Afričanům.“

V širší rodině si více respondentů stěžovalo na nepotřebné poznámky s rasistickým podtónem. Často si dotyční ani neuvědomují, že se nás taková poznámka může dotknout. Specifickým příkladem může být babička nadávající na neschopnost nebo přehnanost černošských lidí. Pak jde o způsob uvažování o všech černošských lidech jako špatných, krom těch napůl černošských míšených vnoučat, co má v rodině. Respondenti nezažili od rodiny z matčiny strany žádné extrémně špatné zacházení, kvůli tomu, že jsou míšení. Zároveň ale, černocho v rodině není to, co si pro svou dceru (sestru, neteř apod.) ostatní členové rodiny představovali. Vyplývá z toho, že to stále bylo bráno jako něco neobvyklého a očekávalo se, že bílí lidé budou mít rodinu a vztah pouze s ostatními bílými lidmi. *„Jako myslím si, že babička byla taková zvláštní. Ne vyloženě rasistka, to bych neřekl, ale spíš se tak chovala nebo měla poznámky. Třeba když se narodila ségra, tak její první věta byla něco ve smyslu, jestli nebude tak černá jak táta.“* (Alfa, 19 let).

Respondent Delta vzpomíná, jak mu maminka vysvětlovala jeho barvu kůže: *„Vím, že mi mamka vysvětlovala, proč nejsem třeba stejně tmavej jak taťka a proč nejsem světlej jak mamka. Ale o kultuře toho moc nevím. Krom jídla, mi o tom taťka moc neříkal.“* Skrz to, že mu matka vysvětlovala jeho barvu kůže už v dětství, nikdy si v dětství nemyslel, že je bílý.

Zatímco si někdo našel vztah k otci hned, někdo o něm vůbec nevěděl, respondent Alfa v dětství dlouho nepochopil otcovu absenci. *„Já jsem taťku jako dítě miloval. A až po nějaký době, abych pravdu řekl, trvalo mi to trochu déle, než bych očekával, jsem si uvědomil, jak to je. Nevnímám věci kolem toho, že tam táta není. Jezdil párkrát za rok. Asi jsem ani nechtěl vnímat, že taťka by mohl být nějaký špatný člověk. I mamka se nesnažila nějak zhoršovat můj pohled na taťku. Ani mi to nevysvětlovala. Hlavně, vysvětlovat sedmiletému klukovi, že taťka nedává peníze by bylo divný. Až nějak ve dvanácti jsem se zeptal sám a ona mi řekla, jak to je.“* Postupný úpadek komunikace, kterou jeho otec udržoval se svými dětmi taky napomohl tomu, že sám respondent nejevil o otce zájem. Nepopírá své africké kořeny a je na svůj původ hrdý, ale uznal skutečnost, že jde být hrdý i bez prezence otce. Prarodiče respondentky Eta měli velmi negativní názor na jejího otce a nikdy se nesnažili o kontakt, takže respondentka vyrostla v prostředí, kde se její původ neprobíral.

„Doma mi nevysvětlovali můj původ, je to něco, o čem jsme se nikdy moc nebavili. Protože moji prarodiče nemají moc rádi mého tátu. Taký jsou to starší lidi a moc se v těchhle věcech nevyznají.“

Děti jsou v mnoha věcech velmi chytré a v některých zase vtípně nevinné nebo nevědoucí. Často se může stát, že si o sobě například něco domyslí podle toho, co vidí kolem sebe. Z tohoto důvodu jsem se všech respondentů ptala, zda si pamatují první moment, kdy si uvědomili, že nevypadají jako jejich okolí a zda si někdy vůbec mysleli, že jako jejich okolí vypadají. Někdo zažil už v útlém věku rozmanitější prostředí a v tom českém hned věděl, jak na tom je. *„Ještě když jsem vyrůstala v Americe, tak si pamatuju nějaký momenty a tam byl diverzita přirozená. Potom jsme se přestěhovali do Česka a začala jsem to vnímat, když jsem začala chodit do školky. Neuměla jsem česky, takže jsem měla takový zvláštní mix angličtiny a češtiny. Děti to nechápali, nebyl tam nikdo tmavší pleti, takže jsem hned věděla, že jsem jiná.“* (Eta, 19 let). Respondentka Beta vždy věděla, že není bílá, ale to, že její barvu kůže vidí lidi negativně má také spojeno se školkou: *„Já jsem podle mě zažila rasismus už v hodně brzkým věku. Už ve školce, to byl třeba třetí rok mého života. A to bylo takový hodně intenzivní. Už si nebudu úplně pamatovat, jak to bylo přesně, ale pamatuju si, že jsem přišla jednou ze školky a byli jsme v autě. A zrovna jsem říkala, že se mi smějou, že jsem černá. Takže mi museli (rodiče) vysvětlovat v tom autě, jakože to tak je, že fakt černá jsem.“* Negativní odezvu na svou odlišnost, tedy všichni respondenti zažili už ve školce nebo na začátku prvního stupně. *„Podle mě jsem to nějak tak věděla vždy, že jsem napůl černá. Ale začala jsem si myslet, že to je něco negativního nebo že to tak lidi vidí, tak ve druhé třídě. Děti vůbec nemají logiku si nechávat věci pro sebe, takže to bylo takové těžké“* (Théta, 16 let).

U dvou respondentů, kteří byli ze všech nejmladší a můžeme je řadit do brzké a střední adolescence, byl počet negativních zážitků ve školce a prvním stupni výrazně menší než u ostatních respondentů. *„Ve školce jsem fakt neviděl rozdíl, i přes občasné narážky jsem tu barvu nevnímal. Jen když se na mě někdo koukal, tak jsem si připadal, že asi teda bílý nejsem. Ale fakt hrubší věci začali až na druhém stupni.“* (Epsilon, 14 let).

Někteří respondenti neřekli svým rodičům, když se jim stalo něco rasistického nebo nepříjemného. Častým důvodem bylo jednoduše nepřílišné sdělování svých pocitů v domácnosti obecně nebo stud a strach z nepochopení. *„Vůbec jsem to neříkala rodičům. Nemáme takový vztah, že si říkáme, jak se cítíme. Takže jsem si to nechávala pro sebe nebo jsem to řekla ségrám. Mám skvělý sestry,*

řešily to se mnou a říkaly mi, že to nemám poslouchat. Je mi líto, že jsem jim to neřekla dřív než v těch 13, myslím, že by mi to určitě víc pomohlo.“ (Théta, 16 let). Strach mohl pramenit z toho, že v minulosti mohla mít matka sama poznámky nebo nepochopení. „Vím, že jsem jednou psala nějakou esej do soutěže na stáž do Anglie, kde se ptali na identitu. Já jsem do toho chtěla zakomponovat jaký to bylo vyrůstat mixed v Česku. Mamka mi na to řekla, že už je to ohraný na to upozorňovat. Bylo to pro mě hodně zraňující, protože jsem si prošla hroznou šikanou kvůli tomu, jaká jsem.“

Vztahům bílých matek a míšených dětí se věnuje několik výzkumů a prací, především v Anglii či USA. Je běžné, že při pohledu na bílou matku s jejím míšeným dítětem nebo s černým otcem, nám v pozadí myslí vyskakuje pocit, že jde o otevřenou a tolerantní osobu. Ale často mohou sami matky hrát největší roli v znehodnocování míšené identity u svého dítěte nebo se naopak stát největším podporovatelem. „Mamka to podle mě vůbec nevnímá jako big deal, což to je, protože to nezažila. Může se stát něco rasistického a ona to nevnímá, protože v tom vyrostla nebo nevím. Upřímně bych se s ní o tom co, se mi děje nechtěla bavit.“ (Théta, 16 let).

Hodně bílých žen má preferenci v černých mužích, hodně z nich chce také míšené děti. Jedna věc je chtít roztomilé míšené děti s kudrlinkami a druhá je vychovávat je a čelit s nimi realitě; nikdy nepochopí jejich bolest. „Ona mi mamka vždycky věřila, když jsem jí říkala, co se mi děje. Ale určitě tomu nerozuměla, jaký to je. Nemohla to zažít a nezná ani ten pocit. Nebyl dostatečný, i když se snažila. Podle mě si to uvědomovala, ale myslela si, že prostě chápe, jaký to je. Snažila se s tím ztotožnit, ale prostě to nejde, když to nezažívá.“ (Beta, 17 let). Respondenti od svých matek mohli zažít nechtěné poznámky, mikroagrese a nepochopení. Je důležité říci, že matky respondentů by vcelku šly zařadit do stejné generace, je dobré brát v potaz, že se učili při chodu věcí, udělali chyby, ale alespoň u všech míšených lidí, co znám, se poučili ze svých chyb a později se taky nechaly něco naučit od svých míšených dětí. Můžeme doufat, že dnešní bílé dívky, které mají v oblibě černošskou kulturu budou více připraveny přijmout své privilegium a zvládnout vše bolestné, co s míšenou identitou přichází.

„Jednou jsme byli v Africe, to bylo asi v první třídě, ale ještě jsem neuměla anglicky, takže jsme si nerozuměli jazykově. Jsou to ale moje oblíbený vzpomínky z dětství. A občas máme takové ty videohovory přes WhatsApp s rodinou z Ghany. Táta vždy jednou za rok jezdí do Afriky a přiveze

nám nějaké jídlo, náhrdelníky, šaty a tak. Ale určitě se tam chci podívat až budu starší a chvíli tam třeba i žít. Víím, že můžu ještě změnit své názory nebo postoje, ale spíš k lepšímu, třeba tím, že bych do té Afriky jela a získala zkušenosti a tak.“

„To že jsem mixed vnímám hodně pozitivně, ale určitě mi trvalo hodně dlouho se vyrovnat i s hodně těmi, naučenými věcmi, jako rasistickými, co jsem taky měla v hlavě. Ale já bych řekla, že jsem hodně proud a učím se o mý kultuře. Ta karanténa mi pomohla a potom vlastně bych řekla, že v dospívání někdy dojdeš do toho bodu, kdy už tě to tak sere, že se na to zaměříš a nějak se to snažíš vyřešit.“ (Théta, 16 let).

4.2 Navazování vztahů

Pro pár respondentů bylo navazování vztahů těžší a během dětství neměli někoho, na koho se mohli opravdu obrátit. *„Když jsem byla mladší měla jsem hodně problémy s navazováním vztahů s ostatními. Bylo to pro mě hodně těžký. Ale to, že jsem už od dětství měla mísené a černé kamarády mi hodně pomohlo. Nedokážu si ani představit co bych dělala, kdybych vyrůstala jen kolem lidí, co nevypadají jako já.“* (Beta, 17 let). Pro extroverty mohlo být navazování vztahů snadnější. *„Já jsem hodně extrovertní a nemám s tím problém.“* (Dzéta, 19 let). *„Navazování vztahů pro mě bylo jednoduché. Nestalo se mi, že by mě někdo vyloženě odsoudil za to, že jsem jinej.“* (Delta, 19 let).

I když si většina respondentů vztahy s vrstevníky formovala, často v nich vládlo nepochopení. *„Není to, že by mě to uráželo, ale třeba, to že někdo řekne, že mě nejde vidět ve tmě, už je dost ohraný vtíp. Ale většinou to jsou taky nějaké kreativní divný vtípy, že si říkám, jak dlouho jim to trvalo vymyslet. Někdy se spíš tolik bojím cokoliv říct na různé poznámky, chci něco říct, ale nedokážu se přiznat k tomu, že se mi to nelíbí. Třeba i kamarádka se mě několikrát ptala, jestli mě to jako neuráží nebo proč nic neřeknu. Nikdy v životě jsem někomu neodsekl nebo neřekl ať přestane.“* (Delta, 19 let). *„Nepochopení můžou cítit i jiní lidi z různých důvodů. Ale pro mě to asi začalo to tím, že jeden z mých blízkých kamarádů, měl ze začátku nepochopení pro to, že jsem bral vážně ty rasistické vtípy a nadávky. Nemyslel si, že jde o vážnou věc.“* (Alfa, 19 let). Respondentovi Alfa taky přijde zbytečné, když jde s kamarádem a vidí jiného černého člověka a kamarád řekne něco ve smyslu *„Hele brácha!“* Sice ho to nenaštve, ale i tak se mu na tom něco nelíbí. Toto

přílišné a nepotřebné upozorňování je zvláštní a ironicky velmi častý zážitek u více respondentů. „Šla jsem s kamarádkou ven a představila mě svému kamarádovi. Řekla něco ve smyslu 'tohle je moje černá kamarádka.' Přijde mi naprosto zbytečný na to upozorňovat, když to ten člověk před námi vidí a není to pro situaci ani podstatný.“ (Eta, 19 let).

I přes překážky mají v této době všichni respondenti silná a blízká přátelství. Co těmto vztahům předcházelo byly často slzy a osamění. „Děcka hodně upozorňovala na mou odlišnost, hlavně v pubertě. Začala jsem kvůli tomu mít trochu psychické problémy, brečela jsem po nocích v posteli, občas jsem to řekla mamce a ta to musela jít do školy vyřešit. V dospívání jsem se stranila, byla jsem bez sebevědomí, dívala jsem se do země a měla jsem sluchátka, abych neslyšela, kdyby někdo na ulici měl poznámky.“ (Gama, 21 let). „Ve školce jsem se nebavila s nikým, jinak jen s kamarády přes rodiče, kteří byli taky míšení. Ve škole to bylo těžký, nerada jsem tam chodila. Měla jsem s tím hodně špatný vztah, bylo mi úzko, když jsem tam měla jít, věděla jsem, co mě čeká a že bude šikana. Neměla jsem moc dobré vztahy. Až na druhém stupni se to fakt změnilo. Začala jsem se víc bavit s bílými lidma, už to bylo lepší a pro mě lehčí.“ (Beta, 17 let).

4.3 Romantické vztahy a randění

„Když jsem vyrůstala, tak jsem ani neměla kamarády kluky. Ale teď mi přijde, že většina kluků, co o mě má zájem, ne že by mě neviděli jako člověka, ale spíš mají větší zájem v ten „exotickéj zážitek.“ Nemají mě rádi kvůli osobnosti, ale kvůli tělu. A když to jsou jen kamarádi, tak mají problém s hranicemi. Respektuji mě míň než bílého kluka a míň než bílou holku.“ (Théta, 16 let).

Cesta některých respondentek za sebeláskou byla složitá a také je ještě v procesu, ale začínala pocitem ošklivosti a méněcennosti v dětství a po pubertě nabrala opačného extrému nebo se to uklidnilo. „Jako mladší mě brali za ošklivou, pak mi v pubertě narostly prsa a lidi mě začali extrémně sexualizovat, takže jsem se tak začala i oblíkat. Bylo pro mě strašně důležitý, jak mě lidi vidí. Přišlo mi lepší být vnímaná jako sexy než jako hnusná, ale pak jsem byla jak nějaký sexuální objekt. Teď už se ale oblékám pro sebe a abych se cítila příjemně.“ (Théta, 16 let). Eta fetišizaci pociťovala taky, ale v pozdějším věku než Théta a možná proto si s tím tolik nelámala hlavu a čekala na opravdové spojení. „Určitě jsem potkala lidi, kteří se mnou chtěli být jen kvůli tomu,

že jsem černá, skoro jak fetiš. Ale v mém poslední vztahu jsme nerozeznávaly rozdíl toho, že máme jiný původ. O dětství jsem se s ní bavila a řekla jsem jí svá traumata. “

„Vždycky jsem chtěla ten romantický zážitek, ale pak přijde uvědomění, že se s tebou chtějí buď vyspat nebo tě nevidí jako člověka. Je to furt těžší přijmout, ale už vím, co si zasloužím a že bych stejně o někoho takového neměla zájem. Pak může přijít někdo, kdo není jak ostatní a pro mě by bylo těžký uvěřit, že je jiný. “ (Théta, 16 let). Když jsme společností učeni nějakému vzorci, je těžké se od něj odtrhnout. Théta sama uznala, že ví, že ne každý člověk je takový, ale pro ni je těžké to rozeznat. „Asi tam převládal smutek z toho, že mě lidi nevnímají úplně jako osobu, ale spíš jako atrakci a exotiku. Lidi vnímají černé ženy jako našťvané.⁶⁶ Udělalo mi to nezdravý vztah se vztekem. “ (Théta, 16 let).

Naopak respondent Alfa podobné věci taky zažíval, ale jde poznat, že ho natolik negativně neovlivnily. Na otázku, jak vnímal svou míšenou identitu během vyrůstání odpověděl takto: *„Celou základní školu jsem toho vlastně využíval. Měl jsem to s holkami lehčí, což nebyla vždy výhoda, ale to si uvědomuju až zpětně. Jediné, co viděly byla má barva a přišlo jim to cool. Jinak jsem to vlastně nevnímал, že jsem jiný. Je jasný, že v atletice jsem si dělal srandu, že jsem tak dobrý kvůli africkým genům, ale to bylo neškodný. “* Také pro něj bylo obtížnější rozeznat hlubší spojení, ale v tom momentu jeho života to pro něj ještě nehrálo zásadní roli.

*„Vždy mi přišlo takový nemožný, že bych se někomu mohla líbit. Kvůli vyrůstání v Česku pro mě standard krásy byly blond holky. Ani to nemyslím, tak, že brunety to měli nějaký těžký. Ale typické české bílé holky obecně. Nikdy jsem si nepřišla, že bych na to bylo dost hezká. Vždy mi bylo řečeno, i když jsem se jich neptala, že kluci nejsou na černý holky a tak. “ (Beta, 17 let). S respondentkou Beta jsme se také bavily o našich starších bratrech, které máme v podobném věku. Obě jsme od nich alespoň jednou slyšely, že by nechtěly chodit s černoškou, protože by to podle nich bylo „moc.“ Českým klukům jsme byly buďto ošklivé nebo pouze exotickým zážitkem a pro „naše“ kluky jsme byly moc. *Kdo nás teda bude chtít? Bude nás vůbec někdo někdy milovat, když černí**

⁶⁶ Angry black woman je stereotyp typický v Americe, který vidí černošské ženy jako nevrle, nevychované a našťvané. Stereotyp má mnoho faktorů a forem. V našem kontextu můžeme mluvit o tom, že když se černošská žena ozve s nesouhlasem jejího zacházení, tak je považovaná za našťvanou a příliš citlivou. Například: WALLEY-JEAN, J. Celeste. Debunking the Myth of the "Angry Black Woman": An Exploration of Anger in Young African American Women. *Black Women, Gender & Families* [online]. 3(2), 68-86 [cit. 2023-03-21]. Pocitu hněvu u černošských žen se věnuje například několik esejí od Audre Lorde.

kluci chtějí bílé holky a bílí kluci chtějí taky bílé holky? Takový pocit nám bratři dali. Zároveň i jejich přesvědčení, že dva černí lidé ve vztahu jsou až „příliš,“ pramení ze stereotypů, které nás společnost naučila. Dnes dobře víme, že nás *někdo* chce a známe svou hodnotu, v mladším věku si ale často takové souvislosti nejsme schopny udělat.

Dá se říct, že většina respondentů zažila dva „extrémy“. První extrém znamenal odmítnutí kvůli jejich barvě kůže, často doprovázené rasismem a stereotypy. Druhým extrémem je přílišné upozorňování na jejich etnicitu spojené s objektivizací, sexualizací či fetišizací. Je těžké se vyvarovat lidem s takovými postoji, především, když jde o zaobalený zájem, pod kterým se skrývá touha po něčem exotickém. Může se stát, že se takovému postoji přizpůsobíme a ubližujeme tím sami sobě. Je důležité si uvědomit svou hodnotu a najít někoho, kdo nás vidí jako lidskou bytost plnou pocitů a propojených identit.

4.4 Identita

Na respondenty jsem měla tři hlavní otázky týkající se identity: *Co je pro tebe identita? Co vše vnímáš jako součást své identity? Máš pocit, že už svou identitu definitivně znáš?* Respondenti odpovídali podobně; identita je tím, kým jsme. Otázky přímo na identitu byly pouze tři, ale při zpětném přemýšlení je pravda zřetelná: každý rozhovor, v celé své délce, je o identitě. Každé probírané téma bylo součástí vývoje respondentů a hrálo roli v jejich posunu. Kultura a etnická či rasová identita byly bez výjimky velkou součástí identity všech respondentů „*Pro mě je identita něco s čím se můžu ztotožnit, co mě identifikuje a co je mou součástí. Má kultura a etnická příslušnost jsou velkou částí mé identity.*“ (Beta, 17 let). K tomu, že má pocit, že zná sebe a svou identitu ji pomohla komunita a přátelení se s ostatními rasovými menšinami. Jediná Delta zmínila pocit, že je „poskládaná“ z identit svého okolí. „*Identita je pro mě to, jak vypadám, jak se chovám, ale taky to, co mám od svých rodičů a prarodičů, jejich vlastnosti, které jsem podědila a co mě naučili. Nejbližší okruh lidí, který mám kolem sebe je to, jaká teď jsem.*“ (Dzéta, 19 let).

„*Spíš než to, jak se chovám je pro mě identita, to, jak se vnímám a jak se cítím. Styl vyjadřování, chování, styl oblékání, koníčky a rasová identita.*“ (Théta, 16 let). Velký podíl na jejím procesu hledání identity byla její kultura a rasa. Přes všechny negativní věci, které se jí kvůli kultuře a rase mohly stát, je hodně hrdá.

„To asi nemůžu vysvětlit, protože pro každého je to úplně něco jiného. Nevím, jak bych to vysvětlila, prostě to, když člověk ví, kým je a co dělá.“ (Eta, 19 let). Eta popisuje nepopsatelnou identitu, abstrakci. I skrz její vyrůstání s prarodiči, cítí svou barvu kůže jako důležitý aspekt své identity.

„Nějaký charakter člověka, kým je on sám, jeho osobnost, chování a zvyky. Myslím, že já se ještě nějak poznávám. (Delta, 19 let)

„Identita je pro mě moje osoba, prostě já. Moje chování, přemýšlení, jak se zachovám v situaci, myšlenky a tak. To, že jsem Čech a že mám africký kořeny je součástí mojí identity. A cítím, že i to, že mám rád tančení je součástí mojí identity pocházející z mých kořenů. Člověk se může naučit taneční pohyby, ale přijde mi, že u nás to je často přirozeně. Takže tančení, hudba a hlavně sport, to jsem já.“ (Alfa, 19 let). Respondent Alfa není jediný, kdo vnímá jistou kulturu a vrozenost pro umění u černošských lidí. „Mám jiný vztah k hudbě a tanci než třeba moji kamarádi. Podle mě je tam ten feel jiný. Přijde mi, že tu hudbu prostě vnímáme jinak, že jí jsme.“ (Dzéta, 19 let).

„Vlasy jsou můj poznávací znak, jsou součástí mé identity. Stejně jako talent pro hudbu a kreslení. Ví, že nejsem ve finální stanici. Ještě se budu měnit a jsem té změně otevřený.“ (Delta, 19 let).

Odpověď respondentů na otázku ohledně identity by byla jiná před 5 a více lety. Nebyli by tak otevření a hrdí na svůj původ, styděli by se. Adolescenti, kterým je dnes například 17 a více let, měli v 11 letech jiné zážitky než dnešní brzcí adolescenti, kterým je 12 či 13 let. Dva respondenti, kteří se nachází v brzké adolescenci neprojevovali v rozhovorech jakýkoliv stud kvůli svým kořenům, znali svou hodnotu. Tento stud by se ale nejspíše ukázal, kdyby práce byla psána o 6 let dříve s dnešními středními adolescenty. Dnes jsou schopni kriticky přemýšlet nad negativními vzorci, která je společnost donutila vnímat ohledně své etnicity a ví, jaký přístup si zaslouží.

4.5 Mikroagrese a reprezentace

„Řeknu, že jsem z Česka a oni se zeptají 'Ale odkud jsi doopravdy?'“ Respondent Alfa popisuje běžnou situaci v životě černošského člověka. Tato otázka často předchází jakémukoliv představení nebo pozdravu. „Nejvíc se mě ptají, jestli si můžou sáhnout na vlasy. Není mi příjemné, když přirovnávají texturu mých vlasů třeba k ovečce nebo drátěnce. Já můžu vidět na tom člověku, že

to nemyslí špatně. Jsem na to prostě zvyklý, ale i tak. Jeden kluk mi jednou řekl, že mám vlasy jako tu bavlnu, kterou sbírali moji předci.“ (Alfa, 19 let).

Další z typických mikroagresí je sahání na vlasy. Někdo se zeptá, jiný si rovnou sáhne. V obou případech jde o nevhodnou věc. Proč bychom měli někomu dovolit sahat na naše tělo pouze z jejich zvědavosti. „*Přišla jsem první den do prváku s copánky a po par týdnech jsem si je sundala a nechala jsem si afro. Moji spolužáci ke mně přišli, vůbec se nezeptali a řekli jen „Jé, ty máš hezký vlasy.“ A pak tam byli třeba čtyři kolem mě a všichni si sahalí na ty vlasy, které jsem si tak půl hodiny gellovala a dělala si účes. To bylo úplně strašný. Takže lidi mají určitě problém s nějakými hranicemi.*“ (Théta, 16 let). Černošští lidé žijící v Česku nemohou vejít do drogerie a koupit si potřebné věci na své vlasy. V obchodech se žádné produkty na afro neprodávají, kadeřníci si na afro vlasy netroufnou a mamky často neví, jak se o ně starat. Neustále poznámky, ať už sebevíc pozitivní či negativní, se postupně stávají únavnými. Často je potřeba celý den k umytí, rozčesání a úpravě vlasů. I přes to, že ve větších městech jako Praha a Brno již vznikají první „afroshopy“, tak se stále jedná o díru na trhu. V menších městech a vesnicích není jiná možnost než objednávat produkty online a není to dlouhá doba, co tyto produkty šly objednat pouze ze zahraničí za drahé poštovné. Respondenti sami nevěděli, jak se o vlasy starat, takže si je nevědomky ničili produkty, které na jejich vlasy nejsou určené, žehlili si je a používali tzv. relaxéry na afro, aby přiblížili texturu svých vlasů k té evropské. Okolí jim říkalo, že mají vlasy jako bavlnu nebo jako drátěnku. Lidé se neustále ptali, jestli si mohou sáhnout, zda jsou to jejich opravdové vlasy a další mikroagresivní poznámky. S plně volným afrem byli respondenti bráni za nevhodné. Když si tedy respondenti nechali zaplést vlasy do protektivních účesů, tak opět přicházeli otázky a někdy i osočení z neslušnosti. Když si ale stejný účes udělali bílí lidé bylo to bráno za senzaci. Tento dvojí metr zažívají černošští lidé každým dnem, kdy je nějaká věc brána jako nehezká u nich a u bílých lidí jako krásná.⁶⁷ Mnoho respondentům tyto zážitky pochopitelně vytvořili negativní

⁶⁷ O případech, kdy si bílí lidé nechávají dělat copánky (boxbraids, cornrows a další – často se o nich v Česku mluví jako o rasta copánkách), se mluví jako o *kulturní apropriaci*. Jedná se o kradení kultury majoritní skupinou od té minoritní, tedy často utlačované. Kulturní zvyky mají historické kořeny. Černošské účesy jsou dělané pro černošské vlasy, které jsou silně kudrnaté a pevné, účesy jsou pro tento typ vlasů protektivní. Tyto účesy mají historii například v otroctví, kdy si do nich černoši vplétali rýži a kukuřici, pletli si do nich cestičky, které znázorňovali mapy k útěku z plantáží. Afroameričanky byly diskriminovány a nazývány neprofesionálními, když nosily protektivní účesy. Byly nuceny své vlasy, tedy svou kulturu, schovávat a ničit. Lidé, co si nechávají dělat černošské účesy, často neví o jejich kultuře a historii a o tom, že účesy nejsou dělané na jejich texturu vlasů, nebo jsou sami předsudeční či rasističtí. Z těchto důvodů je akt dělání si černošských účesů nečernými lidmi brán některými za nevhodný, jelikož reprodukuje systém, ve kterém jsou bílí lidé zvýhodňováni. Nejde zakazovat lidem, co mají dělat, v blízké době si

vztah ke svým vlasům. Respondentka Théta se svoje vlasy po dlouhém trápení naučila milovat. „Ze začátku jsem měla hodně špatný vztah k svým vlasům, vůbec jsem netušila, jak se o ně starat. Nejvíc jsem se snažila, aby vypadaly jako kudrlinky bílých žen nebo, aby byly úplně rovné. Potom když jsem byla zavřená doma při karanténě tak jsem se finally naučila, jak se o ně starat a od té doby k nim mam dost pozitivní vztah.“ Théta taky popisovala matčinu nezkušenost starání se o afro vlasy. „Ona byla mamka vždy dost podporující, třeba s vlasama, i když jí to nešlo. Takže nám vlasy vždycky dělal táta. Za prvé nás bylo hodně a každý z nás má jiný typ kudrlinek. Když se koukám teď na fotky z dětství, tak to bylo celkem strašné ty vlasy.“

„Někdy se přistihnu, jak se snažím neprojevoval jako takový ten stereotypní černoch. Spíš to v sobě potlačuju, snažím se tím zapadnout mezi většinu. Když jsem chtěla nějak projevit svůj názor tak mi hned bylo vmeteno do obličeje, že jsem agresivní. Měla jsem pak problém vyjadřovat svůj názor a dávat najevo co si myslím. Můj názor mi kvůli tomu někdy nepříjde dostatečně hodnotnej toho, aby ho někdo vůbec slyšel. Takže jsem to v sobě tak držela a snažila jsem se jít s většinou. Podle mě to furt dělám, ale snažím se to obcházet. Ale furt je to mojí součástí, že se tak kontroloju, i když už se snažím míň. Myslím si, že to pořád budu mít hlavě, že se toho jen tak nezbavím.“ (Beta, 17 let). Stereotypizací si ulehčujeme naše vlastní chápání. Když něčemu nerozumíme, přiřadíme tomu nálepkou, která problematicky znázorňuje danou věc. Stereotypizací ale ubližujeme ostatním a nutíme je do škatulek, které pro ně nemusí být pravdivé. „Vždycky jsem se snažila být ten vtipný kamarád abych nebyla ublížená. Aplikovali na mě stereotypy a já se do nich snažila zapadnout, aby mě aspoň nějak přijmuli. Ale potom jsem si uvědomila, že mě brali jako nějakou zábavu.“

Respondentka Beta zažívala popichování kvůli její barvě kůže už od školky. Od základní školy se ale přístup spolužáků zhoršil. „Na prvním stupni to bylo horší. Přijde mi, že tam už mi chtěli uškodit naschvál. Byla to šikana, shazovali mi věci, brali mi je a nadávali mi. Víc krát se to muselo řešit i s učiteli, stejně tak u sourozenců, bylo mi párkrát řečeno, že to přeháním. Což nechceš slyšet jako ublížené dítě. Znehodnocuje to ten zážitek.“

„Sám jsem se bral stejně jako bílí lidi, jako oni. Takže jsem nějak nechtěl dělat rozdíly. V podstatě teď už si z toho třeba udělám srandu, ze sebe. Dejme tomu, že udělám rasistickou narážku, ale

bílí lidé pravděpodobně nepřestanou dělat černošské účesy, jelikož si často myslí, že přeci tu kulturu sdílí, ne kradou. Dokud bude stále přítomný dvojitý metr (nejen) o černošských účesech, budeme se bavit o kulturním vykořisťování a ne oceňování.

myslím si, že to je takovej coping mechanism. Není to nic extrémního. Ale radši to řeknu já sám, než aby mi to řekl někdo jinej.“ (Alfa, 19 let).

Krom dvou výjimek, zažili všichni respondenti pocit, že chtějí být bílí. Když si tento fakt necháme chvíli uležet, je to opravdu smutná realita. Řekneme si, že každý někdy chtěl vypadat jinak, nemít brýle, mít delší vlasy a jinou barvu očí, ale jde o mnohem víc. Okolí dalo respondentům pocit, že nejsou dostatečně krásní, a že ať už jde o cokoli, je lepší vypadat jako většina. Každá respondentka alespoň jednou v životě použila chemický narovnávač (tzv. relaxér) na afro vlasy, který jim je často zničil. Vše jen pro to, aby textura jejich vlasů, alespoň trochu připomínala tu českou. Respondenti se snažili přivlastnit si znaky českých lidí, jelikož měli pocit, že s tím, jak vypadají nikdy *opravdovými* Čechy být nemohou. *„Chtěla jsem být bílá. Bylo to spojený s nějakými standardy krásy a taky jsem prostě chtěla vypadat jako většina a nelíbili se mi moje vlasy. Nikomu jsem to neříkala, ani mamce. Asi by to nepochopila a v podstatě to byla ona, kým jsem chtěla být.*“ (Beta, 17 let).

„Děti se se mnou nebavili, dělali si srandu z toho, jak vypadám, vždy jsem si hrála sama. Pamatuju si, že vždycky, když jsem přišla do školy, tak jsem brečela. Myslím, že to zase mohli převzít od rodičů, zároveň, když děti něco neznají, tak jim to přijde divný. Je určitě na těch rodičích je naučit, že ne všechno jiného je špatné. Ale zas to nemusí to být tím, že rodiče jsou nutně rasisti. Myslím si, že to mohlo být i nedostatkem té reprezentace a edukace o rasových a etnických menšinách.“ (Beta, 17 let). Každá malá holčička si zaslouží vidět v pohádkách princezny, které vypadají jako ona. Každé dítě by mělo vidět rozmanitost našeho světa všude kolem sebe, ale často tomu tak není. Reprezentace není pouze pro menšinu, která je reprezentována, je také pro většinu. Když si české děti budou hrát s panenkami různé barvy pleti, uvidí v televizi pohádky o nejen bílých princeznách a uslyší o jiných kulturách, bude pro ně diverzita přirozená. *„Myslím si, že hlavně ve školách je reprezentace nedostatečná. Učíme se o pár černejch sportovcích, ale co vědci a umělci? Nepřijde mi, že jsme bráni vážně.*“ (Beta, 17 let).

4.6 Jazyk

Své pocity ohledně různých slov používaných k popsání jejich černošství respondenti nemuseli mít celý život, často taky nevěděli jejich význam a postupně se to naučili. *„Takový postoj jsem*

neměl vždycky. Nejspíš to začalo, když jsem se spolu začali víc bavit.⁶⁸ To mohlo být tak před dvěma lety, když jsme o tom měli dlouhou konverzaci ve škole.“ (Alfa, 19 let). Sdílení zážitků v rámci komunity je důležité, stejně jako sdílení osobních úhlů pohledu. I sociální média a čas COVIDU-19, kdy jsme trávili většinu času doma, byli pro pár respondentů časem své vlastní emancipace. „Začala jsem sledovat Samiru a ona dávala různé články a infografiky na svůj Instagram a pomohlo mi to se naučit o té historii N-slova. Dřív jsem opravdu nevěděla, co to znamená.“ (Džéta, 19 let). Sociální média mohou být velmi toxická, když je používáme bez přestávk, ale někdy nám mohou i pomoci v osobním rozvoji. „Karanténou se to vše změnilo, byla jsem dost na internetu a sledovala jsem Black a mixed lidi a jejich tvorbu. Naučila jsem se, jak se starat o své vlasy a naučila jsem se o historii Afriky a různých slov. Je jasné, že teď jsem z toho nějak vyrostla, ale vždy to pro mě bude důležité.“ (Théta, 16 let).

„Nemám ráda slovo mulat, vždy mi vadilo, a když jsem zjistila tu etymologii tak jsem si uvědomila proč.“ (Beta 17 let). Někteří respondenti se s termínem *mulat* moc často neselektovali a po zjištění jeho etymologie v rámci rozhovoru byli překvapeni. Není člověka, který by věděl význam každého slova, nejde zde tedy o to nějaké slovo zakazovat nebo odsoudit kohokoliv, kdo ho použije. Jednoduše jde pouze o ohleduplnost a přiklání se k neproblematickým pojmům. Určitě by si jiní lidé, také nepřáli být nazýváni slovem s hanlivým významem, které by jim negativně dávalo zvířecí vlastnosti. Učit se můžeme kdykoliv a jazyk je jedna z největších zbraní, kterou jako lidé máme. Nejlépe víme, jak je jazyk krásný, ale taky jak nám může ublížit. Proto jsou konverzace o citlivém slovníku důležité.

„Historie N-word mi vždy přišla nechutná. Hlavně to vždy lidi používali, aby mě naštváli. Říkali, že to tak nemyslí, ale používali to jen aby ze mě dostali nějakou reakci. Před tím jsem nevěděla, co to vůbec znamená, třeba ve třetí třídě. Nadávali mi a já ani nevěděla, jak hluboké to slovo je.“ (Théta, 16 let). N-word, neboli N-slovo či slovo na N jsou eufemismy pro slovo *negr* a jeho variace (*nigger*, *negro*, *nigga*). Jedná se o extrémně urážlivou rasistickou nadávku, která má hutnou historii. Etymologie slova pochází z portugalského *negro* vycházejícího z latinského *niger*, které znamená černý/á.⁶⁹ Slovo *negr* bylo používáno jako označení pro černošské otroky během

⁶⁸ Respondent společně s autorkou práce.

⁶⁹ DOUGLAS, Harper. Etymology of negro. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/word/negro>

obchodování s otroky a kolonialismu. Od znásilňování černých otroků, bičování, lynčování, bezpráví, segregace, až po zákaz určitých účesů, zacházení s černými lidmi jako s věcmi a s nespočet dalšími monstróznostmi, kterých se bílí lidé na černošských lidech dopouštěli, bylo toto slovo používané jako nástroj útlaku, urážení a ponižování. Zákony Jima Crowa byly ukončeny před 58 lety, ale špatné zacházení s černošskými lidmi definitivně neskončilo v té době a stále jsou přítomné jeho následky, ať už se jedná o rasově motivované násilí, znevýhodňování nebo stigmatizaci. Nejde lidem zakázat říkat určité věci, jsme ve svobodné zemi. Co ale jde, je vzdělávat ostatní a po tom už je jen na nich jakým člověkem se rozhodnou být.

Skupiny lidí, které mají krutou historii zažitého útlaku se časem naučili převzít si zpět slova do svého slovníčku, která byla používána proti nim.⁷⁰ Jde tedy o převzetí pojmů a využití jich ve svůj prospěch. Jako například slovo „queer“, které bylo v minulosti urážlivým označením pro LGBTIA+ osoby, ale dnes je používáno jako zastřešující pojem pro všechny členy této skupiny a je na něj vzhlíženo s hrdostí.⁷¹ N-slovo se stalo něčím podobným pro černošské lidi. I přes to jde u těchto slov o něco jiného, jelikož N-slovo je hluboce zakořeněno v ošklivé historii chování bílých lidí vůči černošům a bylo zneužíváno lidmi s mocí. Slovo queer má také historii diskriminace, ale převážně na sociálním stupni. Nejde o porovnávání, jaká nadávka je horší, jde spíše o snahu vysvětlit proč by se zrovna N-slovo vyslovovat nemělo a queer naopak ano.

Jako je to s různorodostí naší společnosti, tak i mezi černošskými lidmi se mohou najít tací, kterým je i tento „reclaiming“ nepříjemný, jako například respondentce Dzétě: „*Nemám ráda, když i tmaví lidi říkají N-word, protože ty bys to o to víc neměl říkat, když to bylo používané proti tvým lidem.*“

Slova, která byla používána například bílými lidmi jako prostředek útlaku vůči ostatním skupinám, nelze ústy bílých lidí vyslovit bez vyvolání stejného útlaku. Zatímco utlačovaná skupina může slovo použít, aniž by vyvolala negativní historii tohoto útlaku, nýbrž, aby jej předefinovala.⁷² „*Je to velice silné slovo a sama ho nepoužívám. Je to slovo, se kterým jsem vyrůstala ve špatném a nechtěla bych, aby to kolem mě lidi říkali, když si to nezažili.*“ (Eta, 19 let).

⁷⁰ Tomuto procesu se říká reclaiming.

⁷¹ Pro starší queer osoby může jít stále o negativní pojem, jelikož jej mají spojený s traumatickými situacemi.

⁷² OLUO, Ijeoma. *So you want to talk about race*. New York: Seal Press, 2019. ISBN 9781580058827, s. 141.

„V dětství jsem viděla ve filmech černochoy jako špatný lidi a pak slyšela na dabing bílé lidi říkat N-word. Ted' s tím mám extrémní problém. Nevěděla jsem, co to slovo znamená v té době. Naši říkali jako, že to je jen slovo, neřekli mi význam. A pro ně to je jen slovo, normálně by ho řekli, kdyby byla příležitost. Děda to jednou řekl, protože to bylo řečené ve filmu, a když jsem mu říkala, že to není vhodné, opakoval, že jde jen o slovo. Začala jsem brečet a pak už to nikdy neřekl.“ (Eta, 19 let).

Respondentka Beta zažila i jistou opatrnost od Čechů v rozhovorech o černošských lidech. *„Často se lidi cítili, že nemůžou říct ani černocho a řekli třeba černej, což mně zas přijde jako sprostý slovo.“*

„Slyšela jsem to třeba, když lidi popisovali někoho, mohli vidět černocho nebo někoho tmavého, kdo ani nemusel být černocho. Vždycky mi to vadilo, přijde mi to hodně drsný. A i v hudbě, když nečerní lidi zpívají N-word. Vždy mi to vadilo.“

„Pro mě je hranice tam, když už to jde do historie. Třeba N-word je jedna z nejhorších věcí. Není mi to příjemný od bílých lidí, v jakémkoli smyslu. U písniček se mě lidi, co znám zeptají, jestli to můžou zazpívat, tak řeknu, že jo. Beru to tak, že oni si to můžou říct kdykoli a kdekoli jinde, třeba když jsou u sebe v pokojíku. Oni vědí, že to nemají říkat nebo, že to v té společnosti je kontroverzním tématem. Ale to, že to v ten moment písňe nezazpívají nebo se mě zeptají je jen proto, že tam zrovna jsem. Jinak by se nad tím nepozastavili.“ (Alfa, 19 let).

„V písničkách mi to upřímně nevadí, když si to běloch zpívá. Ale když někdo třeba vidí skupinu černochoů a nazve je tak, nebo to používá, tak to mi není příjemné. Já bych řekla, že spousta lidí ani neví co to slovo pořádně znamená. Neznají jeho význam a neznají tu historii.“ (Gama, 21 let).

Ohledně slovníku se respondenti v pár směrech rozlišovali a v jiných se zase setkali. Jednoduše jde ale říct, že jsou slova, která nám jsou příjemná, když se jimi označíme sami, ale z úst nečerných lidí nám příjemná nejsou. Pro tuto práci je například označení černocho*ška bráno neutrálně, ale například pro respondentku Théta má slovo negativní konotaci. *„Potom i slovo černocho mi přijde strašně negativní, nevím, jestli to je, protože jsem to často slyšela v hnusném tónu. Ale třeba černoška mi zas tolik nevadí, ale černocho jsem prostě slychala vždy jako negativní označení.“* I ve článku od Gueye jsou zmíněny smíšené pocity nad označením černocho*ška.

S označením „černý*á“ má většina respondentů negativní vztah, především s hovorovou verzí *černej* a *černá*. I když se ve veřejném prostoru spisovná verze více používá a taky volně překládá anglickou verzí „Black“, tak i přesto slovo ještě není zcela očištěno svého negativního podtónu. Většina zmíněných slov, krom „N-slova“ a „mulat“, nemají rasistickou historii, ale jde o zážitky, které s nimi mají respondenti spojené. Dříve zmíněný článek od Gueye na platformě Druhá směna se právě tomuto věnuje, řeší černošství a jaká označení jsou černým lidem příjemná. Někomu může být příjemnější, když mu lidé říkají křestním jménem, a ne zdobnělinou nebo naopak, o podobnou věc jde i s „názvoslovím“ různých skupin. Vždy se najde někdo, kdo použije označení, které pro nás není úplně ideální. Když má někdo dvě jména, často se lidi ptají, kterým je mají oslovovat. Nejde tedy vůbec o tzv. gatekeeping neboli přílišnou kontrolu nad „vším“, ale spíše o naslouchání, když si někdo přeje být nazýván jinak, tvoříme tím komfortní prostředí pro všechny.

Často se vyskytoval i pocit, že popsání své rasové identity v angličtině je některým respondentům příjemnější. I v jejich citacích jde vidět často používané *mixed*, které znamená míšený*á anebo výše zmiňované *Black*. „*Když už se popisuju, tak řeknu, že jsem černoška, ale i tak, když mě tak někdo nazve, tak mi to extrémně příjemné není. Přijde mi ale, že v češtině to nejde jinak říct. I proto to často řeknu v angličtině jako Black nebo mixed.*“ (Théta, 16 let). Mladší generace je přeci jen s angličtinou více v kontaktu než generace starší a možná z toho důvodu je nám komfortní se popsat v angličtině. Dalším důvodem popisování se v angličtině může být fakt, že u skoro každého slova používaného v češtině máme zapsanou situaci, kdy slovo bylo použito zle. „*Já většinou když mluvím třeba se staršími Čechy, tak říkám, že jsem mulatka, i když to říkám nerada, ale řeknu to, protože to znají. Ale s mladšíma řeknu, že jsem mixed.*“ (Beta, 17 let).

Máme mnoho společného, ale zároveň jsme každý jiný. Každý z nás je zvyklý na jinou formu jazyku a nejde zgeneralizovat jaké označení je nejvhodnější. Slova nikdy nebyla pouze slovy, ale mnohem komplexnějším nástrojem nejen útlaku, ale především osvobození. Proto nebudme vyhýbaví, ale spíše všímaví.

Většina respondentů nemá typické české příjmení a někdy i jméno. Lidé jejich jména komolí, i když se často čtou přesně tak jak jsou napsané. Jsou zvyklí svá jména hláskovat a učit lidi výslovnosti. Když někdo čte jejich jméno a řekne ho správně, jde o malé vítězství.

4.7 Černošství společně s dalšími identitami

„Velkou součástí tvoření mojí identity bylo, když jsem se musel mamce přiznat se svojí orientací. Potom, co jsem to udělal, to vše začalo, protože jsem mohl už být trochu víc volný.“ Vztah respondenta Delta a jeho afrického otce byl ovlivněn i tím, že je respondent gay. Jeho otec synův coming out nepřijmul. I proto má respondent Delta silnější vztah s matkou, a i vztah k sobě samému si zlepšil poté, co se jeho otec před dvěma lety odstěhoval a rodiče se rozešli. Na základní škole měl pocit, že se snažil zapadnout mezi určitou skupinu lidí a přechod na střední školu pro něj byl náznakem nového začátku a hledání sebe sama. Respondent Delta cítí velkou úlevu, že s nimi otec už nežije. Jde o naprosto validní pocit po 15 letech žití s otcem, který vás nepřijímá.

„Mojí asi největší překážkou byl taťka, protože byl striktní a měl úplně jiné názory. Takže jsem se tak jako uzavřel před ním, ale potom jsem byl uzavřený furt i mimo domov. Byl jsem ostražitej. Od té doby, co s náma nebydlí, se cítím volnější a mám se radši, protože už víc vím, kdo jsem.“

V pozdější části rozhovoru jsme se bavili o jeho vlastních předsudcích k jiným menšinám. Vlivem svého otce jeho mysl automaticky věří, že každý černoch, kterého potká bude homofobní a konzervativní. Možná i z tohoto důvodu je pro něj zvláštní představa, že kdyby žil v zahraničí, už by nejspíš nebyl jediným černošským člověkem, kterým doposud v každém kolektivu je. Taky má pocit, že všichni míšení lidé, které potkal, znali více africké kultury a cítí se mezi nimi neadekvátně.

„Zažívám takovej vnitřní rozpor, že se někdy cítím, že jsem tmavší, a ještě k tomu jsem jiné orientace. Že je to jak takový dvojitý zlo.“ (Delta, 19 let). Stejný pocit popisovaly i respondentky Eta a Théta, které obě měly první seriózní vztah s dívkou a identifikují se jako queer. Čeho si všimla respondentka Théta je to, že podle ní jsou holky obecně více akceptující a ohleduplné, co se týče různých identit, všímavosti rasismu, mikroagresí a podobně. Obě respondentky taky vnímali vztah s dívkou jako stěžejní v jejich cestě za sebeláskou. Théta vnímala, že chození s kluky pro ni bylo horší, protože pouze výjimečně vnímala hlubší spojení. Všichni tři respondenti berou svou sexualitu jako velkou součást své identity, stejně jako to, že jsou součástí černošských lidí.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo poskytnout pohled do života černošských míšených adolescentů v Česku. Bezpochyby je vyrůstání těžší pro odlišné jedince žijící ve stejnorodé společnosti. Výzkumná otázka se ptá, v jakých specifických faktorech tomuto jevu je zrovna u zkoumané skupiny práce. Česká společnost je často plná předsudků, xenofobie a ignorance vůči odlišným skupinám. Tyto skupiny, které zažívají nerovné chování si zaslouží pozornost a jsou součástí české společnosti stejně jako typicky vypadající Češi.

Definice a charakteristika pojmů je v teoretické části vytvořena pomocí explorační a analýzy literatury. Ve výzkumné části práce je použita kvalitativní metodologie, která je typická nejen pro psychologii, ale také pro další sociální vědy. Před začátkem výzkumné části jsem vytvořila šablonu polostrukturovaného rozhovoru. Tato šablona měla lehkou strukturu s několika okruhy témat (např. rodina, dětství, vztahy, identita, ...) a k nim přiřazenými otázkami.

Každý rozhovor začal otevřenou otázkou, která se ptala na životní příběh respondenta ke své míšné identitě. Tato první otázka dala respondentům možnost začít rozhovor svými vlastními slovy. Otázky sloužily spíše k mé vlastní orientaci nad tím, co by bylo vhodné zjistit. Například podle odpovědi respondenta na první otázku v okruhu, jsem se ho doptala na další okolnosti. Mohlo se stát, že respondent otevřel určité téma dříve, než bylo v mé šabloně, což samozřejmě nevadilo. Rozhovory měly uvolněnou atmosféru a chvílemi šlo spíše o vzájemnou výměnu zážitků a podpory.

Polostrukturovaný rozhovor byl nejlepší volbou k provedení výzkumné části, protože poskytuje volnou ruku nad rozhovorem, ale v případě zádrhelu, je dána určená posloupnost a struktura rozhovoru skrze šablonu. Respondenti byli obeznámeni o své anonymitě a také o možnosti se některým tématům nevěnovat, pokud si tak přáli. Během rozhovorů tato skutečnost nenastala, ale obeznámení s ní před samotným rozhovorem bylo vhodné a napomohlo transparentnosti a komfortnosti během rozhovorů. Mezi respondenty byli i tací, kteří byli na začátku rozhovoru zdrženliví, nervózní nebo stydliví. Efektivní bylo poskytnout mé vlastní zkušenosti, které respondentům dodali pocit sounáležitosti a důvěry.

Rozhovory probíhaly v průběhu zimních měsíců a také v lednu. Po jejich dokončení se objevila otázka: přepsat každý rozhovor anebo jen označit jeho důležité části, které se poté použijí v práci? Z každé strany jsem slyšela jiný názor. Jednotlivé rozhovory jsem si poslechla a sepsala si společná témata napříč rozhovory, ale také jejich výjimečné vzorce. Okruhy z šablony rozhovorů byly identické se společnými tématy v rozhovorech, díky čemuž vznikly názvy kapitol výzkumné části. U sepisování určité kapitoly jsem si tedy znovu poslechla zvláště části rozhovoru a přepsala jsem je. Očekávaně se výroky respondentů v jedné kapitole mohli lehce dotýkat i tématu jiné kapitoly. V tomto případě bylo vhodné výrok rozdělit či doplnit k jinému výroku stejného respondenta. Tento způsob sepsání výzkumné části mi vyhovoval. Věřím ale, že v budoucnu budu mít více časového prostoru na přepsání celých rozhovorů, což může vést k méně stresovému průběhu.

Teoretická část měla za cíl zdůraznit existenci černošských lidí v Česku a v její historii. Jeden z mnoha historických momentů příchodu černošských lidí do Československa je příběh University 17. listopadu. Na začátku 50. a 60. let přijelo nejen na tuto univerzitu studovat mnoho zahraničních studentů. Mnoho z nich zůstalo, mnozí odešli, ale zanechali za sebou první generace míšených lidí. Bezpochyby si tyto první generace míšených lidí zažili špatné zacházení, což potvrdilo i několik zdrojů. Často žili ve městech a vesnicích, kde byli jediní odlišní a další černošské lidi poznali až v dospělosti. Jsou to právě oni, kteří vytvořili první komunity, organizace a skupiny na sociálních sítích pro černošskou menšinu. I když se první generace s těmi pozdějšími může rozdělovat v některých názorech, budeme jí vždy vděční za to, že nám vydláždila cestu do české společnosti.

Dalším cílem teoretické části bylo poskytnout definice rasismu. Rasismus je zneužití moci většinové skupiny a zároveň je malými projevy nenávnosti a předsudečnosti. Rasa jako biologický termín by se měla přestat používat, měli bychom se bavit spíše o etnicitě, která v sobě má faktory nejen našeho původu, ale i kultury. Terminologie je důležitá, jelikož často konverzujeme o věcech, aniž bychom si dopředu ujasnili jejich přesný význam a váhu.

Posledním úkolem teoretické části bylo nastínit vývojové období adolescence. Adolescence s sebou nese jeden z nejdůležitějších vývojových úkolů – hledání identity. Hledání identity a dospívání je snad pro každého náročné a emocionální. Překážky v životě jsou přirozené a každý

je zažívá. Jsme ovlivněni tím, kde žijeme a jak žijeme, dává smysl, že každého prožitek je odlišný. Ve stejnorodé společnosti se vytvářejí vzorce, které se berou jako výchozí. Pokud v této společnosti žije někdo, kdo není jako její ostatní členové, logicky se jeho vzorec bude vymykat tomu výchozímu.

Hledání specifických zdrojů o černošských lidech v Česku bylo zprvu obtížné. Při prvním hledání jsem narazila na vymazaný titul o černošských lidech v Česku na Wikipedii a k tomu připojenou diskusi plnou urážejících až bizarních komentářů o tom, jak nazývat černošské lidi.⁷³ O Univerzitě 17. listopadu a jejích studentech jsem našla jedinou knihu a podcast a první kniha rozhovorů s Afročechy vyšla v roce 2021. Zatímco sepisuji tento závěr vzniká první etnografický výzkum o Afričanech a Afročeších v Česku.⁷⁴ Kdybych práci psala o několik let dříve, žádný z těchto zdrojů by ještě neexistoval. Respondenti, jejich vrstevníci a předchůdci, vyrůstali v době s nulovou reprezentací ve výzkumné sféře a v médiích. Krom článků v bulvárních médiích, které často exotizovali černošské lidi, se něčeho „většího“ nedočkali. Proto je důležité tyto výzkumy a knihy oslavovat, ale zároveň uznat, že už bylo na čase, aby vznikly. Z tohoto důvodu je stěžejní částí práce výzkumná část, kde si černošští míšení adolescenti mohou říct svou pravdu vlastními slovy.

Cesta k naší identitě je celoživotní proces. Ve své podstatě je celý náš život proces formování sebe sama. Vše, co vidíme kolem sebe, každý krok, který uděláme, nás nějakým způsobem mění. Jako hledání identity tedy můžeme chápat náš celý život, to, jak ho žijeme a jak je ovlivněn našimi identitami. Hledání identity u adolescentů je tedy jejich dosavadní život, a to, jak jej vnímají a jak se vypořádávají s překážkami a minulými zážitky.

V čem je tedy hledání identity a dospívání u černošských míšených adolescentů komplexnější než dospívání českých bílých adolescentů? Když jsem výzkumnou otázku pokládala, netušila jsem, jak vrstvenou odpověď bude potřebovat. Odpovědí na otázku je celá výzkumná část práce. Faktory, které ovlivňují tento rozdíl, jsou zakořeněny ve všedních věcech. Dětství respondentů

⁷³ Vymazaný článek byl o Afročeších, autor článku problematicky předpokládal, že všichni černošští lidé jsou z Afriky. V diskusi jde o hádky nad neexistencí neurázlivé terminologie pro černošskou komunitu v Česku. Někteří komentátoři věří, že pokud o něčem neexistuje článek na Wikipedii, neexistuje věc sama o sobě. Nazvat tuto komunitu jednoduše černošskými lidmi, komentátory nejspíš nenapadlo. Více na odkaze na diskusi: <https://t.ly/1Bso>

⁷⁴ Výzkum Stephanie Rudwick a jejího badatelského týmu *"Jazykové a rasové identity Afričanů a Afročechů v ČR"*. Více na <https://www.africansinczechia.com/>

bylo doprovázeno šikanou týkající se jejich barvy kůže. Nepřáli si pouze nosení brýle nebo mít delší vlasy. Jejich přáním bylo nebýt tím, kým jsou. Nejde tedy jen o modré oči, blond vlasy a bílou kůži, ale jde o to, jaká privilegia by jim tyto znaky v Česku poskytly. Lidé by si od nich neodsedávali v autobuse, neukazovali si na ně na ulici a nepořvávali po nich. Nebrali by je jako exotické, nebyli by bráni jako atrakce. Neměli by potřebu se snažit více než jejich vrstevníci a zapadat do stereotypů a škatulek, které jim okolí určuje. Nehledali by bezradně produkty online potřebné k úpravě jejich vlasů. Neslýchali by otázky, zda jsou jejich bílé matky jejich *opravdové* matky. Ale zároveň by už nikdy nezažili pocit sounáležitosti, když se na sebe jako dva neznámí černošští lidé usmějí na ulici. Neučili by se každým dnem o svých kořenech, nevnímali by ten fakt, že jejich barva, jsou oni.

Obtíže jsem očekávala v nesouhlasu na určitých tématech s respondenty, což se ukázalo jako opak. Rozhovory mi poskytly tolik životních příběhů, díky kterým jsem věděla, co vedlo respondenty k určité myšlence. Spíše než pohrdání nad odlišnými názory, jsem pocítovala hrdost nad jejich jedinečností. Zjistila jsem, že zatímco pojem „černoš“ je pro jednoho respondenta neutrální, tak pro jiné respondenty jde o urážlivý pojem. Někomu vadí to, co druhému ne. Výzkumná část ukázala tolik odlišných zážitků a zkušeností. Ale poukázala i na to, co mají respondenti společné – hrdost. I přes všechny překážky jsou pyšní na svůj původ a pocítojí mezi sebou sounáležitost.

Práce může sloužit jako inspirace pro podobné práce o jiných menšinách. Práce se dotkla mnoha témat a také disciplín, které si zaslouží své vlastní bádání. Například výzkum určitého psychologického jevu u dané menšiny, hlubší studie zastoupení menšiny ve veřejném prostoru atd. Jak již zmiňováno v úvodu, tato práce může být brána jako otevření tématu a položení jeho základů pro budoucí práce, které se mohou zaměřovat na konkrétnější jevy. Je potřeba nastínit, jak se určité skupině žije a jak vypadá její běžný život, než se hlouběji ponoříme do problémů, které skupina zažívá. Práce je pro mě samotnou začátkem dlouhé trati, ve které bych ráda edukovala společnost o tématech menšin a odlišností. V mých budoucích pracích bych se ráda věnovala i širšímu počtu respondentů. Především věřím, že práce může být začátkem otevírání podobných témat, jak na akademické půdě, tak i na společenské.

Tato práce se stala něčím mnohem větším než pouhou seminární prací či SOČ. Dala mi možnost psát o černošských lidech jako o hlavním tématu. Respondenti nikdy neviděli lidi jako oni v

„hlavních rolích“ a teď jim byla poskytnuta příležitost, stejně jako si ji černošští lidé snaží vzájemně dávat po celém světě. Nejsem první, ani poslední, kdo se tématu míšených lidí věnuje. Stále ale není dostatek prací, knih a článků, které se tomuto tématu v Česku věnují. Při tvorbě práce jsem pocítovala velkou zodpovědnost. Měla jsem kompletně ve svých rukou téma, které jsem toužila zpracovat již dlouhou dobu. Snažila jsem se pochopit, kde vznikla tak velká nenávisť a strach z neznámého, které u Čechů panují. Respondenti přitom nikdy nebyli cizinci a ani neznámí. Jsou Češi, taky jsou míšení a vždy byli. Česká společnost do nich vložila pocit, že tyto dvě identity dohromady nefungují. Společnost se mýlila se a tato práce je jedním z prvních odkazů.

SEZNAM ZDROJŮ

- BAČOVÁ, Viera. Etnická identita. In: ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK, ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav AV ČR., 2003, s. 231-248. ISBN 80-86620-06-9.
- ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK, ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Sdružení SCAN, 2003, 316 s. ISBN 80-86620-06-9.
- ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK, ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Sdružení SCAN, 2003, 316 s. ISBN 80-86620-06-9.
- Český choreograf Yemi A.D. poletí do vesmíru. Na cestu kolem Měsíce ho chce vzít japonský miliardář. In: *IROZHlas* [online]. Praha: Český rozhlas, 2017, 9. 12. 2022 9:13 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/vesmir/yemi-ad-vesmir-kosmonaut-choreograf-jusaku-maezawa_2212090840_ako
- DearMoon* [online]. SPACETODAY, 2021 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://dearmoon.earth/>
- DOUGLAS, Harper. Etymology of mulatto. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/word/mulatto>
- DOUGLAS, Harper. Etymology of negro. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/word/negro>
- EASSEY, Aišvarja. Copak ty tam černej vzadu aneb Skrytý český rasismus. In: *Deník Referendum* [online]. Brno: Vydavatelství Referendum, 2009, 30. ledna 2023 9:21 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/34846-copak-tytam-cernej-vzadu-aneb-skryty-cesky-rasismus>
- ERIKSON, Erik H. *Identity: Youth and Crisis*. New York, US: WW Norton & Co, 1968. ISBN 9780393311440.
- ERIKSON, Erik H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0786-3.
- EYEM, Tomáš. Proč máte v reklamě černocho? útočili rozezlení Češi na Lidl. Ten elegantně odpověděl. *Seznam zprávy* [online]. 2017 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/proc-mate-v-reklame-cernocho-utocili-rozezleni-cesi-na-lidl-ten-elegantne-odpovedel-8369>
- Forbes* [online]. Praha: MediaRey SE, 2011 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://forbes.cz/>
- GANNON, Megan. Race Is a Social Construct, Scientists Argue. In: *Scientific American* [online]. Springer Nature, 1845 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.scientificamerican.com/article/race-is-a-social-construct-scientists-argue/>
- Global Voices* [online]. 2004 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://globalvoices.org/>
- GUEYE, Zeynab Kirikou. Tvoříme historii: Černošství a český jazyk. In: *Druhá směna* [online]. Praha, 2022, 7.11.2022 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://druhasmena.cz/clanky/tvorime-historii-cernosstvi-a-cesky-jazyk>

HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Příběh zapomenuté univerzity: Universita 17. listopadu (1961-1974) a její místo v československém vzdělávacím systému*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7308-921-4.

HUBINGER, Václav. Etnikum. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Etnikum>

JANOUŠEK, Milan. *Příběh naší babičky: Kolín - Conakry*. Kolín, 2013. ISBN 978-80-260-5030-8.

KAŠPAR, Oldřich. Problematika otroctví černochoů v české publicistice ve 30. a 40. letech 19. století. *Český lid*. 1982, **64. ročník**(4. číslo), 199-201.

Konsent [online]. Praha: SPACETODAY, 2017 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://konsent.cz/>

KREJČÍ, Jaroslav. Národ. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/N%C3%A1rod>

LIMBONG, Andrew. Microaggressions are a big deal: How to talk them out and when to walk away. In: *NPR* [online]. Washington, D.C.: National Public Radio, 1970, June 9, 2020 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2020/06/08/872371063/microaggressions-are-a-big-deal-how-to-talk-them-out-and-when-to-walk-away>

LIVINGSTONOVÁ, Becky Kay. Proč jsme podle nich nezapadaly a jak jsme se začaly mít rády?: Tělo, identita a černošství. In: *Druhá směna* [online]. Praha, 2022, 5.12.2022 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://druhasmena.cz/clanky/proc-jsme-podle-nich-nezapadaly-a-jak-jsme-se-zacaly-mit-rady>

MACEK, Petr. *Adolescence*. Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7.

MACEK, Petr. Identita jako proces: Vývojový přístup a styly sebedefinování. In: ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr MACEK, ed. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav AV ČR., 2003, s. 180-200. ISBN 80-86620-06-9.

MÁDL, Luděk a Jiří HOŠEK. UEFA začala konat v kauze Kúdela. Taková lepší remíza, zní ze Slavie. In: *Seznam Zprávy* [online]. Seznam.cz, 2016, 6. 4. 2021 17:03 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/uefa-zacala-konat-v-kauze-kudela-takova-lepsi-remiza-zni-ze-slavie-149613>

NEJEDLOVÁ, Johana a Dalibor ZÍTA. Můžu ti říkat Mirečku?: Podcast plný příběhů ze zapomenuté kapitoly československé historie. In: *Online deník Alarm* [online]. Praha: Deník Alarm, 2013, 9.5.2022 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/05/muzu-ti-rikat-mirecku-podcast-plny-pribehu-ze-zapomenute-kapitoly-ceskoslovenske-historie/>

OLUO, Ijeoma. *So you want to talk about race*. New York: Seal Press, 2019. ISBN 9781580058827.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

UBAM, Obonete S. *Náš černobílý svět: České rozhovory o afrických kořenech a splněných snech*. Praha: Prostor, 2021, 256 s. ISBN 978-80-7260-505-7.

Věděli jste, že už za dob TGM sloužili v naší Československé armádě černoši?. *Moravský ilustrovaný zpravodaj*. Československá strana národně-socialistická, 1920, **1930**.

WALLEY-JEAN, J. Celeste. Debunking the Myth of the "Angry Black Woman": An Exploration of Anger in Young African American Women. *Black Women, Gender & Families* [online]. **3**(2), 68-86 [cit. 2023-03-21].

ZÍDEK, Petr a Karel SIEBER. *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948-1989*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů EU, 2007, 322 s. ISBN 80-86506-58-4.